

**Uluslararası Multidisipliner Akademik
Araştırmalar Dergisi**

**Journal of International Multidisciplinary
Academic Researches**

**Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 1 Sayı: 1
31 Aralık 2014**

**October-November-December Volume: 1 Issue: 1
31 December 2014**

www.joimar.com

Dergimizin ilk sayısını yayınlamış olmanın mutluluğu içerisindeyiz. Bilindięi üzere bilimsel çalışmalar insanlığın gelişmesi adına yapılmaktadır. Biz bu noktada, yapılan bilimsel çalışmaları daha fazla kişiye ulaştırmak amacındayız. Dergimizi okuyucu olarak takip etmeniz sizi bilimsel anlamda geliştireceğini umuyoruz. Dergimize yayın gönderen değerli bilim insanlarına teşekkür ediyor ve daha fazla bilim insanının dergimize yayın göndermesini temenni ediyoruz.

Yazı İşleri Müdürü
Mesut HEKİM

Editör
Hakan HEKİM

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Çocuklarda Beden Eğitimi Ve Spora Katılımın Sosyal Gelişim Üzerine Etkileri Yazar: Özkan KESKİN	1-6
Sportif Oyunlarda Sıçrama Performansının Geliştirilmesinde Pliometrik Antrenmanların Önemi Yazar: Oğuz GÜRKAN	7-13
İlkokul Müdürlerinin Algılanan Çatışma Yönetim Stilleri Ve Öğretmenlerde Oluşturduğu Stres Düzeyi - Gaziantep Şahinbey İlçesi Örneği Yazar: Kerim YILDIZ	14-28
Okul Müdürlerinin Liderlik Stillерinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarına Etkisi Yazarlar: Bayram Ali YILDIRIM, Ahmet Cezmi SAVAŞ	29-41
Yerel Yönetimlerin Yaptırdığı Spor Parklarıyla İlgili Sorunlar Ve Çözüm Önerileri (Mersin Örneği) Yazarlar: Cansın KÜLEKÇİ TATLI, Mehmet GÜNDOĞDU	42-52

ÇOCUKLARDA BEDEN EĞİTİMİ VE SPORA KATILIMIN SOSYAL GELİŞİM ÜZERİNE ETKİLERİ

EFFECTS OF PHYSICAL EDUCATION AND PARTICIPATION TO SPORTS ON SOCIAL DEVELOPMENT IN CHILDREN

Özkan KESKİN

Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Sakarya
e-mail: ozkankeskin16@hotmail.com

ÖZET

Spora katılımın genel sağlık üzerine etkileri bilinmektedir. Literatürde yer alan birçok çalışmada, spora katılımın fiziksel, metabolik, psikolojik ve ruhsal sağlık üzerine olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir. spora katılımın söz konusu sağlıkla ilişkili faydalarının yanında sosyal gelişimin desteklenmesine de katkı sağladığı bilinmektedir. Bu kapsamda toplumların sosyal gelişim düzeyleri yüksek bireylerden oluşmasında beden eğitimi ve spora katılımın etkili olacağı söylenebilir. Özellikle küçük yaş gruplarındaki çocukların spor etkinlikleri yolu ile sosyalleşmeleri gelecek nesillerin sosyal açıdan daha uyumlu bireyler olmalarına katkı sağlayacağı söylenebilir. İlgili literatür tarandığı zaman spor ve sosyalleşme arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların oldukça fazla olduğu, buna karşılık beden eğitimi ve spor etkinliklerinin çocuklarda sosyal gelişimi hangi düzeyde etkilediğini ele alan araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu araştırmada beden eğitimi ve spor etkinliklerine katılımın çocuklarda sosyal gelişim üzerine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Beden eğitimi ve spor, çocuk, sosyalleşme

ABSTRACT

The effects of participation to sports on general health have been well known. Through various studies in literature, it has been revealed that participation to sports has positive effects on physical, metabolic, psychological and spiritual health. In addition to benefits in terms of health, participation to sports provides some benefits in terms of social development as well. In this respect, in order to provide societies with socially developed individuals, physical education and participation to sports can be said to have an utmost effect. Especially children at younger ages are thought to be easy going and harmonious individuals in terms of social life provided that they are participated in sports activities at early ages. Having reviewed the literature in the field, it was seen that the number of studies focusing on the relationship between sports and socialization were plentiful, however, as to the number of studies investigating how much physical education and participation to sports activities effected social development in children, it was quite limited. In this framework, this study aimed to find out the effects of physical education and participation to sports on social development in children.

Keywords: Physical education and sports, kids, socialization

JEL CODES: L83, J13

GİRİŞ

Bazı etkileşimler vasıtası ile bireyin hem kendisinin ve hem de diğer bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını anlama ve bu anlayışlara uygun davranışlar sergilemeleri sosyal beceri olarak tanımlanmaktadır. Sosyal beceriler özellikle insanların başkaları ile iyi ilişkiler kurmasında, toplumsal bazı kurallara uymasında, sorumluluk duygusu yüklenebilmesinde, başkalarına yardımcı olabilmesinde ve haklarını kullanabilmesinde oldukça önemlidir. Çünkü insanın yaşadığı toplumun bir üyesi haline gelmesi, toplumun bir parçası olduğunun farkına varması ve toplumsal yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ancak sosyal becerilerinin gelişmesi ile mümkündür (Çubukçu & Gültekin, 2006).

Sosyalleşme hem birey hem de toplum açısından önemli bir yer tutmakla beraber, toplum açısından kültürün kuşaklar arasında aktarılması ve bireyin, toplumsal yapı içerisinde belirlenmiş normlara uymasını sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyalleşmenin bireyin benlik ve

kişiliğini oluşturan temel unsurlardan olduğu söylenebilir (Küçük & Koç, 2004). Gelecekte toplumsal iletişimin yüksek olmasında sosyal yönleri kuvvetli olan insanların sayısının artmasının önemli katkıları olacağı söylenebilir. Bu noktada sosyal beceri düzeyi yüksek kişilerin topluma kazandırılması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır. Bacanlı (2012), toplumda sosyal beceri düzeyi yüksek insanların sayılarının artırılması için sosyal beceri konusunda gerekli eğitimin verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Çubukçu ve Gültekin (2006) tarafından yapılan araştırmada da çocuklara verilen temel eğitim hizmetlerinin amaçlarının içerisinde çocukların sosyal becerilerinin artırılmasının da yer aldığı belirtilmiştir.

Sosyalleşmeyi etkileyen birçok unsur bulunmakla beraber, sosyal gelişimin desteklenmesinde spora katılımın ayrı bir yeri vardır. Salar, Hekim & Tokgöz (2012) tarafından yapılan araştırmada spora katılımın sadece fiziksel ve fizyolojik gelişim üzerine değil, aynı zamanda sosyal gelişim üzerine de bazı yararları olduğu belirtilmiştir. Literatürde yer alan birçok çalışmada da spora katılımın kişisel ve sosyal gelişim üzerine etkileri ele alınmıştır (Rhodes & Smith, 2006; Bailey, 2005). Bunun temelinde şüphesiz spor ve sosyalleşme arasında bağ olması yatmaktadır.

Beden eğitimi ve spor faaliyetleri çocuklarda kendine güven, ruhsal dayanıklılık, ani kararlara karşı pratik düşünebilme ve çözüm yolları bulabilme, cesaret ve atak olma gibi bazı zihinsel özelliklerin gelişimini desteklemektedir (Açak, 2006). Bunun yanında sportif aktiviteler insanların çok değer verdikleri birtakım sosyal olguların oluşmasına ve söz konusu olguların sürekli hale gelmesine destek olmaktadır. Özellikle kişilerin psiko-sosyal gelişimlerinin desteklenmesi sporun sağladığı sosyal yararların başında gelmektedir. Spor yolu ile sosyal gelişimin desteklenmesinin temelinde de insanların kendilerini ifade edecekleri bir alanı spor vasıtası ile bulabilmeleri yatmaktadır (Küçük & Koç, 2004). Literatürde yer alan çeşitli araştırma bulguları da bu düşüncüyü desteklemektedir (Efe ve ark., 2008; Çetin & Kuru, 2009).

Çocuklarda sosyal beceri ve sosyal gelişim düzeyinin düşük olmasının beraberinde getirdiği bazı problemler bulunmaktadır. Bunların başında şiddet eğilimi gösterme, kendine güven konusunda sıkıntılar yaşama ve sürekli kaygı içerisinde olma gibi davranış problemleri gelmektedir (Coşkun & Samancı, 2012). Literatürde yer alan bilgiler ışığında çocukların sosyalleşme düzeylerinin spor yolu ile artırılmasının söz konusu davranış problemleri başta olmak üzere birçok olumsuz sosyal davranış ve düşüncenin ortadan kalkmasına katkı sağlayacağı görülmektedir. Yapılan bu araştırmada da beden eğitimi ve spor aktivitelerine katılımın çocukların sosyal gelişimleri üzerine etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Beden Eğitimi Kavramı

Toplumdaki kültürlenme sürecinin önemli bir parçası olan eğitim (Demirel & Kaya, 2007), insan ögesinden başlamak üzere toplumun her kesiminin gelişmesini, yetişmesini, belli bir amaç doğrultusunda hareket etmesini sağlayan yetiştirme, geliştirme ve etkileme etkinliklerinin tamamı olarak tanımlanmaktadır (Başer, 2009).

Çocukların fiziksel, zihinsel, psiko-sosyal ve motorsal becerilerinin gelişmesini amaçlayan beden eğitimi dersleri eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Alparşlan (2008) beden eğitimi "İnsanın beden ve ruh sağlığını geliştirmek için insan organizmasının bütünlük ilkesine dayalı tüm kişiliğin eğitimidir" şeklinde tanımlamıştır. Açak (2006) ise beden eğitimi "İnsanların ruhsal, fiziksel ve fikren gelişmelerine katkı sağlayan, en az yorgunluğa karşılık en çok fayda sağlayan oyun, spor ve jimnastik etkinliklerini içeren ilimdir" şeklinde

tanımlamıştır. Literatürde yer alan bu bilgiler ışığında, beden eğitiminin rekabete dayalı olmadan çocukların çok yönlü gelişimini destekleyen bir olgu olduğu söylenebilir.

Spor Kavramı

Genel anlamı ile spor, insanların, yarışmak, mücadele etmek, eğlenceli vakit geçirmek veya sağlıklı bir yaşama sahip olmak için yaptıkları hareketler bütünü olarak tanımlanır (Ramazanoğlu ve ark., 2005).

Sportif etkinlikler ister bireysel olsun ister grup halinde olsun belli kurallar dâhilinde yapılan, bunun yanında belirli disiplin kurallarına bağlı olarak gerçekleştirilen etkinliklerdir. Son yıllarda spor etkinlikleri giderek daha çok kişi tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak ilgi görmeye başlamış, daha organize hale gelmiş ve ülkelerin uluslar arası alanda kendilerini gösterebilmek için büyük uğraş verdikleri bir olgu halini almıştır (Aytan, 2010). Bu kapsamda ele alındığı zaman sporun toplumların vazgeçemeyeceği evrensel bir olgu haline geldiği söylenebilir (Bayraktar & Sunay, 2007).

Sporun sahip olduğu bazı amaç ve fonksiyonlar bulunmaktadır. Sporun söz konusu amaçlarını ‘tüm fertlerin spor yapmasını sağlamak, sağlıklı, mutlu, çalışkan, moral düzeyi yüksek, dinamik ve çağdaş bir toplum oluşturmak, toplumsal görev ve sorumluluklarını bilen, ahlaklı, erdemli ve fazilet örneği nesiller yetiştirmek ve toplumun tüm fertlerini dinamik, zinde, yüksek moralli ve mutlu tutmaktır’ şeklinde sıralamak mümkündür (Küçük, 2012).

Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Üzerine Etkileri

Toplum bilimi açısından ele alındığı zaman sportif aktiviteler sadece bir yarışma ve fiziksel üstünlük olarak değil, aynı zamanda sosyal karakteristikleri de olan bir yapıya sahiptir (Aytan, 2010). çünkü spor aktiviteleri farklı düşünce ve kültür yapısına sahip olan birçok kişiyi bir araya getirmeyi başarmaktadır. Böyle bir ortamda da insanların kendilerini ifade etme konusunda rahat hareket etmeleri ve sosyal yanlarını geliştirmeleri doğal bir sonuçtur (Küçük & Koç, 2004).

Bireyin ergenlik öncesi ve sonrası düzenli olarak katıldığı beden eğitimi ve spor aktiviteleri sağlıklı bir fiziki yapının gelişmesine yardımcı olmanın yanında, ruhsal gelişimin desteklenmesine de katkı sağlamaktadır (Yazarer ve ark., 2004). Bunun yanında çocuklarda spora katılım rekabet edebilmeyi, cesaretli olmayı, mücadele azmine sahip olmayı, kazanma ve kaybetmeyi kabullenmeyi, yardımlaşmayı, paylaşmayı, başkalarına saygı göstermeyi ve sosyal sorumluluk bilincine ulaşmayı öğretmektedir (Şahan, 2007).

Gezer (2010) tarafından yapılan bir çalışmada, yaş ortalamaları 14 ve üzerinde olan, bunun yanında takım ve ferdi spor dalları ile ilgilenen bireylerin sosyal beceri düzeyleri bazı değişkenlere göre incelenmiştir. Araştırmanın sonunda spora katılımın sosyal gelişimi desteklediği, takım veya ferdi spor dalları ile ilgilenen bireylerin sosyal beceri düzeylerinin bazı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Yıldırım (2011) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da lisanslı olarak spora katılan bireylerin bazı sosyal yönlerinin sedanter bireylerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öztürk, Efe & Koparan (2007) tarafından yapılan araştırmada, çocuklara uygulanan hentbol antrenmanlarının sosyal gelişimi desteklediği tespit edilmiştir. Salar, Hekim & Tokgöz (2012) tarafından yapılan araştırmada da takım sporlarına katılımın bireylerin sosyalleşme ve iyi iletişim kurma becerileri geliştirmelerine katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Yaş ortalaması 14-16 arasında bulunan çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada, çocukların sosyalleşme düzeylerinin voleybol çalışmaları ile geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan çocuklara dokuz aylık voleybol antrenman programı uygulanmış, araştırmanın sonunda voleybol antrenmanlarının çocukların sosyal gelişimlerini desteklediği tespit edilmiştir (Efe ve ark., 2008). Ortaöğretim öğrencileri üzerinde yapılan diğer bir çalışmada da beden eğitimi derslerinde işbirlikli öğretim yönteminin kullanılmasının çocuklarda sosyal gelişimi desteklediği belirlenmiştir (Gülay, 2008).

SONUÇ

Literatürde yer alan araştırma bulguları değerlendirildiği zaman, çocuklarda sosyal gelişimin desteklenmesinde beden eğitimi ve spora katılımın faydalı olacağı görülmektedir. Bu nedenle özellikle gelecek nesillerin sosyal açıdan sağlıklı bireyler olması için çocukların spora katılımlarının artırılması için birtakım önlemlerin alınması oldukça önemlidir. İlk olarak çocuk sahibi ailelerin çocuklarını spora yönlendirme konusunda teşvik edilmeleri ve spora katılımın çocuklarının sağlığına yararları konusunda bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Nitekim hem serbest zaman hem de lisanslı olarak çocukların spora yönlendirilmesinde en büyük sorumluluk ailelere düşmektedir. Ülkemizde alt yapı kulüplerine yapılacak olan teşvik ve yardımların artırılması ve alt yapılara daha fazla sporcu kazandırılması da çocukların spora katılımlarını ve spor yolu ile sosyalleşmelerini arttıracaktır. İlköğretim kurumlarında beden eğitimi derslerine gereken önemin verilmesinin, beden eğitimi ders saatlerinin ve derslere katılımın artırılmasının da çocuklarda spor yolu ile sosyalleşmenin artırılmasına katkı sağlayacağı düşünülebilir.

KAYNAKLAR

- Açak, M. (2006). *Beden eğitimi öğretmeninin el kitabı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Alparslan, S. (2008). *Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi öğretmenlerinin sergilediği öğretim davranışlarına ilişkin algıları ve öğrencilerin bu derse karşı geliştirdikleri tutumları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Aytan, G. C. (2010). *Ortaöğretim öğrencilerinin sosyalleşmelerinde sporun etkileri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bacanlı, H. (2012). *Sosyal beceri eğitimi*. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bailey, R. (2005). Evaluating the relationship between physical education, sport and social inclusion. *Educational Review*, 57(1), 71-90.
- Başer, S. A. (2009). *Öğretmen niteliklerinin beden eğitimi dersi alan öğrencilerin bu derse karşı olan tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bayraktar, B., & Sunay, H. (2007). Türkiye de elit bayan ve erkek voleybolcuların spora başlamasına etki eden unsurlar ve spordan beklentileri. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(2) 63-72.
- Coşkun, N., & Samancı, O. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda sosyal beceri düzeyi ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Educational And Instructional Studies*, 2(1), 32-41.
- Çetin, M.Ç., & Kuru, E. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 11(1), 1-8.

- Çubukçu, Z., & Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *BİLİG*, 37, 155-174.
- Demirel, Ö. & Kaya, Z. (2007). *Eğitim ile ilgili temel kavramlar*. (Editörler; Ö. Demirel ve Z. Kaya). 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Efe, M., Öztürk, F., Koparan, Ş., & Şenışık, Y. (2008). 14-16 Yaş grubu erkeklerde voleybol çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 69-77
- Gezer, E. D. (2010). *Farklı spor branşlarındaki sporcuların sosyal beceri düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gülay, O. (2008). *Ortaöğretim 9. sınıf beden eğitimi dersinde, işbirlikli oyunların öğrencilerin sosyal beceri düzeylerine ve beden eğitimi dersine yönelik tutumlarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Küçük, S. (2012). *Ortaöğretim öğrencilerinin kişilik özellikleri ile spora katılımları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Küçük, V., & Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 131-141.
- Öztürk, F., Efe, M., & Koparan, Ş. (2007). 14-16 Yaş grubu kızlarda hentbol çalışmalarının sosyal yetkinlik beklentisi ve atılganlık üzerine etkisi. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 18 (4), 147-155
- Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu, M. F., Demirel, E. T., Ramazanoğlu, M. O., & Altungül, O. (2005). Sporun toplumsal boyutlarının değerlendirilmesi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 153-157.
- Rhodes, R. E., & Smith, N. E. I. (2006). Personality correlates of physical activity: a review and meta-analysis. *British Journal of Sports Medicine*, 40(12), 958-965.
- Salar, B., Hekim, M., & Tokgöz, M. (2012). 15-18 Yaş Grubu Takım ve Ferdi Spor Yapan Bireylerin Duygusal Durumlarının Karşılaştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6), 123-135.
- Şahan, H. (2007). *Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü*. Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yazarer, İ., Taşmektepligil, M. Y., Ağaoğlu, YS., Ağaoğlu, SA., Albay, F., & Eker, H. (2004). Yaz spor okullarında basketbol çalışmalarına katılan grupların iki aylık gelişmelerinin fiziksel yönden değerlendirilmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(4) 163-170
- Yıldırım, S. (2011). *Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

EXTENDED ABSTRACT

There are various factors that affect human health negatively. Especially the number of factors affecting the psychological and spiritual health of people is increasing day by day. This situation causes people to weaken psychologically, and not to be able to pursue some social roles in a healthy way. As a result of all these factors, people who are isolated from society, unable to manage their social roles, and who are alienated appear in society. This situation causes lack of communication in terms of social relationships and alienation in society.

In order to provide a unity and develop a healthy social network in society, socially strong people are required. Some methods are used to increase socialization levels of people and developing social communication. The primary one of these especially focuses on children and it is leading children to activities that promote their social development. Physical education and sports activities have an important role in these activities.

Today's children need socializing through sports more than previous generations. Compared to previous years, there are plenty of factors that leave children away from social life and make them strangers in their own societies in modern world. For example, children used to play on streets with their peers in the past; however, today they play computer games alone at home. These kinds of factors affect development of social skills of children negatively, and they cause the emergence of an alienated generation to society. From this point, today's children need to be leaded to sports more than ever before.

Although the effects of participation to sports on socialization have been known for a long time, the studies on the effects of physical education and participation to sports on social development in children remain limited in literature. In this respect, this study focused on the importance of physical education and sports in socializing procedures of children in the light of related literature.

SPORTİF OYUNLARDA SIÇRAMA PERFORMANSININ GELİŞTİRİLMESİNDE PLİOMETRİK ANTRENMANLARIN ÖNEMİ

THE IMPORTANCE OF PLYOMETRIC TRAININGS IN DEVELOPMENT OF JUMPING PERFORMANCES IN SPORTIVE GAMES

Oğuz GÜRKAN

Bozok Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Yozgat
e-mail: oguzgurkan@bozok.edu.tr

ÖZET

Sporcuların antrenman ve müsabaka performanslarını etkileyen birçok unsur bulunmaktadır. Sporcuların sahip oldukları motorik özellikler söz konusu unsurlar arasında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle sporcuların spor dalına özgü sahip oldukları bazı motorik özellikler müsabaka sonucunu doğrudan etkileyebilmektedir. Söz konusu spor dalına özgü motorik özellikler içerisinde sıçrama kuvveti önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü takım sporları başta olmak üzere birçok ferdi spor dalında sporcuların sahip oldukları sıçrama performansı oyun kazanmada önemli bir etkidir. Bu noktada sıçrama performansının ön planda olduğu spor dallarında sporcuların sıçrama yeteneklerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. sıçrama performansının geliştirilmesinde kullanılan birçok yöntem olmakla beraber, özellikle pliometrik antrenmanların sıçrama performansı üzerinde önemli bir etkisinin olduğu düşünülmektedir. Literatürde yer alan birçok araştırma sonucu da bu düşüncüyü desteklemektedir. Yapılan bu çalışmada da sporda sıçrama performansı ve sıçrama performansının geliştirilmesinde pliometrik antrenmanların önemi üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sıçrama, sıçrama kuvveti, pliometrik antrenman

ABSTRACT

There are various factors affecting training and competition performances of athletes. Motoric characteristics the athletes have play an important role among these factors. Especially the motoric characteristics the athletes have peculiar to a branch of sports affect the results of a competition directly. Among these motoric characteristics, jumping force has a distinct role, as it is an important factor in winning a game both in team sports and individual sports. From this aspect, especially in sport branches that depend mainly on jumping performance, the development of jumping skills of athletes becomes crucial. Although there are various methods to develop jumping performances, especially the plyometric trainings are thought to have important positive effects. Results of various studies in literature support this idea. This study focused on jumping performance in sports and the importance of plyometric trainings in developing jumping performance.

Key Words: Jumping, jumping force, plyometric training.

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Sportif açıdan ele alındığı zaman kuvvet düzeyi sporcularda bazı motorik özelliklerin en iyi şekilde uygulanmasına da katkı sağlamaktadır. Özellikle sporcuların müsabaka esnasında hızlı yön değiştirmelerinde, sürat performansı üzerinde ve sıçrama performansının üst düzey uygulanmasında kuvvete gereksinim duyulmaktadır (Karatosun, 2012). Pliometrik antrenmanlar da patlayıcı kuvveti geliştirmek, bunun yanında kas kuvvetinin çabuk ve etkili biçimde kullanılmasına olanak sağlamak için yapılan kuvvet antrenmanlarıdır (Bavlı, 2012). Pliometrik antrenmanlar sadece kuvvet gelişiminin yanında genel antrenman programı içerisinde bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken önemli bir antrenman yöntemidir. Düzenli ve amacına uygun bir biçimde yapılan pliometrik antrenmanlar ile kas içi koordinasyon düzeyinde artış meydana gelmekle beraber, maksimal kuvvetin gelişmesine paralel olarak patlayıcı kuvvette de önemli bir artış ortaya çıkar. Ayrıca pliometrik antrenmanlarda yüklenme yoğunluğunun her yaş ve güç düzeyindeki sporcuya göre ayarlanabilmesi de bu antrenman modelini avantajlı kılmaktadır (Muratlı ve ark., 2007).

Pliometrik antrenmanlar genellikle sıçrama performansının önemli olduğu spor dalları için önemli bir çalışma yöntemidir. Ancak pliometrik antrenmanların uygulanacağı spor dalı ve sporcuların sahip oldukları mevcut kondisyonel özellikler uygulanacak pliometrik antrenmanların içerik, yoğunluk ve kapsamını değiştirmektedir. Çünkü her sporcunun sahip olduğu kondisyonel özellik ve sıçrama performansı diğer sporcular ile benzer değildir. Örneğin, güreş ve voleybol sporcuları üzerinde yapılan bir araştırmada voleybol sporcularının sıçrama performanslarının güreş sporcularından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Atan ve ark., 2012). Bu nedenle sporculara uygulanacak olan pliometrik sıçrama antrenmanlarında mutlaka sporcuların sahip oldukları kondisyonel özellikler ve spor dalının karakteristik özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Sporda sıçrama performansının önemli bir performans bileşeni olduğu göz önünde bulundurulduğu zaman, sporcuların sıçrama performanslarının geliştirilmesinde pliometrik antrenmanların önemli bir yere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan bu araştırmada da sportif performans açısından sıçramanın önemi ve sıçrama performansının geliştirilmesinde pliometrik antrenmanların önemi üzerinde durulmuştur.

Sporda Sıçrama Performansının Önemi

Sportif oyunlarda ve birçok ferdi spor dalında sıçrama performansı müsabaka sonucunu etkileyebilecek bir yetenektir. Basketbolda oyuncuların smaç, blok ve ribaund pozisyonlarında sıçrama performansı önemli bir avantaj sağlamaktadır. Futbolda hava topu mücadelelerinde sporcuların genel kuvvetlerinin yanında sıçrama performansları da önemli bir belirleyicidir. Voleybolda smaç ve blok performansının yeterli düzeyde olmasında sıçrama performansı kilit bir role sahiptir. Benzer şekilde hentbolda blok üstü şut performansının üst düzey olması sıçrama performansı ile yakından ilişkilidir. Okur ve ark., (2013) tarafından yapılan araştırmada basketbolcuların sahip oldukları sıçrama performansının genel müsabaka performansını da anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir.

Bireysel spor dallarını değerlendirdiğimiz zaman, bazı branşlarda sadece sıçrama performansının önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Özellikle uzun atlama, yüksek atlama ve üç adım atlama gibi atletizm dalları sporcuların üst düzey sıçrama performansına sahip olmaları gereken dallardır. Bunun yanında jimnastik başta olmak üzere birçok ferdi spor dalında sıçrama performansı hem müsabaka performansını hem de uygulanan hareketlerin diğer teknik özelliklerini yakından etkilemektedir.

Sporda sıçrama performansının önemli bir kondisyonel özellik olduğu görülmektedir. Bu nedenle sıçrama performansının sporcuların yaş ve kondisyonel özellikleri göz önünde bulundurularak geliştirilmesi oldukça önemlidir. yapılan araştırmalarda 10-13 yaşlarında olan ve düzenli spor yapma alışkanlığı bulunan sporcuların sıçrama performanslarının aynı yaş grubundaki sedanter çocuklardan daha iyi olduğu belirtilmiştir (Atabek ve ark., 2010). Ancak çocuklara uygulanacak olan antrenmanlarda pliometrik alıştırmalara yer verilebilmesi için mutlaka sıçrama ve engel yüksekliklerinin çocukların gelişimlerine uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca sıçrama egzersizlerinin hem hazırlık dönemlerinde hem de sezon içerisinde uygulanmasının çocuklarda sıçrama performansını olumlu yönde etkileyeceği belirtilmiştir. Yetişkin sporcularda yapılan çalışmalarda da sıçrama performansının uygun antrenman programları ile geliştirilebileceği belirtilmiştir (Kaldırım ve ark., 2010; Baktaal, 2008; Metavulj et al., 2001).

Sporda önemli bir performans bileşeni olan sıçrama özelliğinin geliştirilmesi için sıçrama performansını belirleyen unsurların da göz önünde bulundurulması gerekir. Örneğin, sıçrama performansı sporcuların sahip oldukları izokinetik diz kuvveti ile yakından ilişkili bir beceridir (Şimşek ve ark., 2007). Dolayısıyla sporcularının sıçrama performanslarını geliştirmeyi amaçlayan bir antrenör mutlaka sporcularının sahip oldukları izokinetik kas kuvvetinin geliştirilmesi için de gerekli çalışmaları yapmalıdır.

Pliometrik Antrenman Kavramı

Pliometrik antrenmanlar genel olarak sporcunun maksimal kuvvet, sürat ve patlayıcı gücünü geliştiren yöntemler bütünüdür. Diğer bir ifade ile pliometrik antrenmanlar kısa bir zaman içinde, kuvvetli bir hareket üretmek için eksantrik kasılmadan konsantrik kasılmaya geçerken kasın hızlı gerilmesini içeren direnç antrenmanlarıdır (Şimşek, 2002).

Maksimal kuvvet ile patlayıcı güç arasındaki ilişkinin gelişmesinde pliometrik antrenmanlar büyük bir öneme sahiptir. Bu durum özellikle koşmaya, sıçramaya, sekmeye, atlamaya, yükselmeye ve fırlatmaya dayalı sporlarda pliometrik antrenmanların zorunlu hale gelmesine katkı sağlamıştır hale gelmiştir (Yüksel, 2001).

Eniseler'e (2010) göre, sporcuların antrenmanlar ile kazandıkları kuvvetin güce dönüştürülmesinde pliometrik antrenman yöntemleri oldukça etkilidir. Ayrıca pliometrik antrenmanlar kazanılan kuvvet ve güç potansiyelinin hız ile birleştirilebilmesinde de önemli bir paya sahiptir.

Alt ekstremiteye yönelik olarak yapılan pliometrik sıçramalar tek ayakla yapılabildiği gibi antrenmanın amacına göre çift ayakla da uygulanabilmektedir. Sıçrama alıştırmalarının uygulanmasında genel olarak kalça, diz ve ayak bileğinin fleksiyonu ve vücudun açılmaması prensibi bulunmaktadır. Sıçrama hareketinin ardından yere düşüşte ayak bileği, diz ve kalçanın fleksiyonu ile yere yumuşak bir iniş gerçekleştirilmelidir (Mengütay, 2005). Bunun yanında birçok spor dalında sıçrama performansı farklı biçimlerde sergilendiği için (Aydın ve ark., 2011) uygulanacak pliometrik antrenmanların müsabakaya özgü sıçrama egzersizlerinden oluşması sporcuların teknik becerilerinin gelişimini de desteklemektedir. Bunun yanında pliometrik antrenmanlar öncesinde uygulanacak programın içeriğine uygun ısınma çalışmalarına yer verilmelidir. Çünkü ısınma protokollerinin içeriği sıçrama performansını etkileyebilmektedir (Gelen, 2008).

Pliometrik çalışmalar genellikle elit sporcuların yapmış oldukları antrenman yöntemidir. Bu nedenle pliometrik antrenmanların uygulanabilmesi için kas ve iskelet sisteminin yeterli düzeyde gelişmiş olması ön şarttır. Bu kapsamda pliometrik antrenmanlara mümkün olduğu kadar adolesan dönem öncesinde başlanmamalıdır. Mutlaka sporcuların kas ve iskelet sistemlerinin pliometrik çalışmalara uygun hale gelmesi beklenmelidir (Muratlı ve ark., 2007).

Sıçrama Performansının Geliştirilmesinde Pliometrik Antrenmanın Önemi

Pliometrik antrenmanların içerisinde kullanılan sıçrama egzersizleri genellikle vücut ağırlığı ve yerçekimi gibi fonksiyonların ön planda olduğu çalışmalardır. Yapılan alıştırmalar genellikle ardışık olarak uygulanan sıçramaları, derinlik sıçramalarını, tek veya çift ayakla yapılan sıçramaları içermektedir. Söz konusu alıştırmaların belirli bir düzen ve uyum içerisinde yapılması bazı kasların nöromüscüler gelişimine de yardımcı olmaktadır. Pliometrik egzersizleri içerisinde barındıran antrenman programları, hız ve sıçrama gibi kuvvet - güç ilişkili hareketlerde performansa pozitif yönde etki yapmaktadır (Baktaal, 2008).

Hentbol oyuncularını üzerinde yapılan bir araştırmada, yaş ortalaması 20 olan hentbolculara 8 hafta boyunca haftada 2'şer gün pliometrik antrenman programı uygulanmıştır. Aynı yaş grubunda bulunan diğeri bir hentbolcu grup ise araştırmaya kontrol grubu olarak dahil edilmiş ve herhangi bir pliometrik çalışmaya dahil edilmemişlerdir. Deney grubunda bulunan hentbolculara 8 hafta boyunca ve haftada 2'şer defa uygulanan pliometrik antrenmanlar boyunca "çift ayak sıçrama, çift ayakla ileriye doğru sıçrama, tek ayak sekme(sağ ve sol), çift ayak kasaya sıçrama, tek ayak kasaya sıçrama, çift ayak yerden kasaya kasadan yere seri, kasalar arası yan olarak sıçrama, 360° dönüş ve sıçrama, kasalar arası seri sıçrama, tek ayak(sağ ve sol) kasalar arası seri sıçrama, kasadan kasaya sıçrama" egzersizleri uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda kontrol grubunda bulunan hentbolcuların sıçrama performanslarında herhangi bir anlamlı değişim gözlenmediği, buna karşılık deney grubunda bulunan ve pliometrik antrenman programına dahil edilen hentbolcuların dikey sıçrama performanslarında istatistiksel olarak anlamlı bir gelişim meydana geldiği tespit edilmiştir (Kaldırımıcı ve ark., 2010).

16-22 yaş grubunda bulunan voleybol oyuncularını üzerinde yapılan bir araştırmada, sporculara 6 hafta boyunca pliometrik antrenman programı uygulanmıştır. Antrenman programı içerisinde sporculara yükseklikleri 50-75 cm arasında değişen ve aralarında 1'er metre bulunan engeller üzerinden sıçrama antrenmanı uygulanmıştır. Uygulanan antrenman programının voleybolcularda dikey sıçrama performansını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde geliştirdiği belirlenmiştir (Baktaal, 2008).

12-14 yaş grubunda bulunan genç basketbol oyuncularını üzerinde yapılan bir çalışmada, deney grubunda bulunan sporculara 8 hafta boyunca ve haftada 2'şer gün olmak üzere pliometrik antrenmanlar uygulanmış, kontrol grubundaki sporculara ise sadece spor dalına özgü teknik ve taktik antrenmanlar uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda kontrol grubu ile kıyaslandığı zaman deney grubunda bulunan basketbolcuların dikey ve yatay sıçrama performanslarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde gelişim meydana geldiği tespit edilmiştir (Uluçay, 2009). Genç basketbolcular üzerinde yapılan diğeri bir çalışmada da 50-100 cm yüksekliğindeki engeller üzerinde yapılan pliometrik sıçrama çalışmalarının sporcuların sıçrama performanslarını anlamlı düzeyde geliştirdiği belirtilmiştir (Metavulj et al., 2001).

Literatürde yer alan birçok araştırmada da farklı spor dalları ile ilgilenen sporcular üzerinde uygulanan çeşitli pliometrik antrenman modellerinin sporcuların sıçrama performanslarını anlamlı düzeyde geliştirdiği tespit edilmiştir (Fatouros et al., 2001; Luebbers et al., 2003; de Villarreal et al., 2009; Markovic, 2007;).

SONUÇ

Sonuç olarak birçok spor dalında sıçrama özelliği müsabaka performansını doğrudan ya da dolaylı bir biçimde etkilemektedir. Bu durum hem takım hem de bireysel sporlarda sıçrama performansının geliştirilmesine yönelik antrenmanlara ağırlık verilmesi gerektiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Kuvvet antrenmanları içerisinde değerlendirilen pliometrik antrenmanlar birçok spor dalında sıçrama performansını ve alt ekstremitte kuvvet gelişimini doğrudan etkileyen bir antrenman modelidir. Bu nedenle yaş grubu ve spor dalına uygun pliometrik antrenman programlarının sporcuların sıçrama performanslarını geliştirmeye destek olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Atabek, H.Ç., Çolak, R. & Açıkada, C. (2010). Antrenmanın sıçrama performansı üzerine etkisinin farklı yaş grubu çocuklarda incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 116-124.
- Atan, T., Akyol, P. & İmamoğlu, O. (2012). Voleybol ve güreş branşındaki sporcuların farklı yöntemler ile sıçrama performanslarının karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 145-150.
- Aydın, K., Sözbir, K., Karlı, Ü., Yühtaşır, B., Yalçın, Y.B., Yıldız, N. & Sönmez, R.G.T. (2011). Dikey sıçrama sırasında kısa mesafe koşucuları ve futbolcuların diz ekstensör kaslarına ait EMG aktivetelerinin karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(3), 242-249
- Baktaal, D. G. (2008). *16-22 Yaş bayan voleybolcularda pliometrik çalışmaların dikey sıçrama üzerine etkilerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Bavlı, Ö. (2012). Basketbol antrenmanı ile birleştirilmiş pliometrik çalışmaların bazı biyomotorik özellikler üzerine etkisinin incelenmesi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 3(2), 90-100
- Bompa, T. O. (2003). *Antrenman kuramı ve yöntemi-dönemleme*. Ankara: Bağırhan Yayınevi.
- Demir, M. & Filiz, K.(2004). Spor egzersizlerinin insan organizması üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2):109-114
- de Villarreal, E. S. S., Kellis, E., Kraemer, W. J. & Izquierdo, M. (2009). Determining variables of plyometric training for improving vertical jump height performance: a meta-analysis. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 23(2), 495-506.
- Eniseler, N. (2010). *Bilimin ışığında futbol antrenmanı*. 1. Baskı. Manisa: Birleşik Matbaacılık.
- Fatouros, I. G., Jamurtas, A. Z., Leontsini, D., Taxildaris, K., Aggelousis, N., Kostopoulos, N. & Buckenmeyer, P. (2000). Evaluation of plyometric exercise training, weight training, and their combination on vertical jumping performance and leg strength. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 14(4), 470-476.
- Gelen, E. (2008). Farklı ısınma protokollerinin sıçrama performansına akut etkileri. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(4) 207-212.
- Kaldırımcı, M., Canikli, A. & Kishali, N. A. (2010), 8 Hafta uygulanan pliometrik antrenmanın hentbolcuların dikey sıçrama performansına etkisi. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 38-44.
- Kızılet, A., Atılan, O. & Erdemir, İ. (2010). 12-14 Yaş grubu basketbol oyuncularının çabukluk ve sıçrama yetilerine farklı kuvvet antrenmanlarının etkisi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 12(2), 44-57.
- Luebbbers, P. E., Potteiger, J. A., Hulver, M. W., Thyfault, J. P., Carper, M. J. & Lockwood, R. H. (2003). Effects of plyometric training and recovery on vertical jump performance and anaerobic power. *The Journal of Strength & Conditioning Research*, 17(4), 704-709.
- Markovic, G. (2007). Does plyometric training improve vertical jump height? A meta-analytical review. *British Journal of Sports Medicine*, 41(6), 349-355.
- Matavulj, D., Kukolj, M., Ugarkovic, D., Tihanyi, J. & Jaric, S. (2001). Effects of plyometric training on jumping performance in junior basketball players. *The Journal of Sports Medicine And Physical Fitness*, 41(2), 159-164.
- Mengütay, S. (2005). *Çocuklarda hareket gelişimi ve spor*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Muratlı, S., Kalyoncu, O. & Şahin, G. (2007). *Antrenman ve müsabaka*. 2. Baskı. İstanbul: Ladin Matbası.

- Okur, F., Tetik, S. & Koç, H. (2013). Basketbolcularda dikey sıçrama performansı ile müsabaka performansı arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 22(2) 111-120.
- Şimsek, B. (2002). *Bayan voleybol oyuncularının sıçramada etkili alt ekstremite parametrelerinin değerlendirilmesi ve karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, B., Ertan, H., Göktepe, A. S. & Yazıcıoğlu, K. (2007). Bayan voleybolcularda diz kas kuvvetinin sıçrama yüksekliğine etkisi. *SDÜ Egzersiz*, 1(1), 36-43.
- Uluçay, G. (2009). *12-14 Yaş grubu basketbolculara uygulanan plyometrik antrenmanların dikey sıçrama kuvvetine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Yüksel S. (2001). *Özel düzenlenmiş plyometrik antrenmanların genç basketbolcuların (15-17 Yaş) anaerobik güçlerine etkisi*. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

EXTENDED ABSTRACT

Force is defined as nerve and muscle skill that helps managing to overcome internal and external resistances. The highest force level a muscle group can produce is related to the biomechanical structure of the action and the size of related muscle groups. Since power performance is equal to the multiplication of force and acceleration, the increase in force level occurs with the alteration of one or both of these characteristics (Bompa, 2003). Participation level to sports is important in terms of development of force that is among motoric characteristics. Exercise familiarization trainings and participation to sports have been identified to have positive contributions to human organism in various aspects and increased force development at a significant level (Demir & Filiz, 2004).

Various training models are used to provide force development in sports. These training models usually consist of some exercise and endurance methods peculiar to sports branch. One of the most important methods in supporting force development is plyometric training. Although plyometric trainings were used in sports branches that mainly required jumping performance in the past, today, they are used in various sports branches that initially require power, speed and agility.

There are some rules to be followed carefully while applying plyometric trainings. The first and the most important one of these is peculiarity to related sports branch because plyometric trainings conducted peculiar to the sports branch support development of technical skills of athletes.

Various motoric characteristics are used during the application of sportive activities. In addition, sportive performance can only be possible with conduction of various complex actions together in harmony. In this framework, jumping performance that athletes have can be accepted as a significant sportive skill as various actions depend on jumping performance both in individual and team sports. Even in some sports branches jumping performance is a factor that directly affects the result of a competition.

Various methods are used to develop jumping performances of athletes. Plyometric trainings are among the mostly preferred trainings in development of jumping performance. This study focused on the importance of jumping in sports and plyometric trainings in development of

jumping performances. Designed as a literature review, the study was supported with the findings of previous studies in terms of the role of plyometric trainings in development of jumping performances of athletes.

İLKOKUL MÜDÜRLERİNİN ALGILANAN ÇATIŞMA YÖNETİM STİLLERİ VE ÖĞRETMENLERDE OLUŞTURDUĞU STRES DÜZEYİ - GAZİANTEP ŞAHİNBEY İLÇESİ ÖRNEĞİ

PERCEIVED CONFLICT MANAGEMENT STYLES OF PRIMARY SCHOOL PRINCIPALS AND STRESS LEVEL IT CAUSED ON TEACHERS: GAZİANTEP ŞAHİNBEY COUNTY SAMPLE

Kerim YILDIZ

Dayı Ahmet Ağa İlkokulu, Gaziantep
kerimyildiz27@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ilkökul yöneticilerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyine etkilerini belirlemektir. Araştırmaya Gaziantep ili Şahinbey ilçesinde görev yapan 228 kadın ve 242 erkek olmak üzere toplam 470 ilkökul öğretmeni katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Örgütsel Çatışma Envanteri 2 (Rahim Organizational Conflict Inventory II- ROCI II) kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 for Windows Paket Programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerini orta düzeyde kullandıkları, hükmetme stili ise orta düzeyin altında kullandıkları belirlenmiştir. Okul müdürlerinin kullandıkları tümleştirme stili öğretmenlerde diğer stillere göre daha fazla stres yarattığı tespit edilmiştir. Kadın öğretmenlerin ödün verme ve uzlaşma stili kullanımını konusundaki algılarının erkek öğretmenlere göre istatistiksel olarak daha düşük bulunmuştur ($p < 0,05$). Ancak kullanılan çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel olarak farklılık göstermediği belirlenmiştir ($P > 0,05$). Bunun yanında algılanan çatışma yönetim stillerinin ve çatışma yönetim stillerinden kaynaklanan stres düzeyinin öğretmenlerin yaş gruplarına ve eğitim durumlarına göre farklılık göstermediği belirlenmiştir ($p > 0,05$). Kullanılan çatışma yönetimi ile öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyi arasındaki korelasyon analizine göre, kullanılan çatışma yönetim stili ile ortaya çıkan stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre yöneticilerin çatışma yönetiminde hükmetme stili kullanımının öğretmenlerde stres düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttırdığı ($p > 0,05$), diğer çatışma yöntemlerinin ise öğretmenlerde stres düzeyini azalttığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çatışma, çatışma yönetimi, stres

ABSTRACT

The aim of this study was to find out the effects of conflict management styles used by primary school administrators on stress levels of teachers. Participants of the study were 470 primary school teachers, 228 of whom were female and 242 male, working in Şahinbey County of Gaziantep province. Data were collected through Rahim Organizational Conflict Inventory II - ROCI II, and they were analyzed by using SPSS 15.0 package program for Windows. Results of the study revealed that school principals used integration, appeasement, avoidance and negotiation styles at moderate level according to the perceptions of teachers. As for ruling styles, they used it at below-moderate level. Integration style used by principals was observed to cause more stress on teachers compared to other styles. Perceptions of female teachers on the usage of appeasement and negotiation styles were found to be statistically lower than male teachers ($p < 0,05$). However, conflict management styles that were used by principals did not reveal any statistically significant difference in terms of gender ($P > 0,05$). In addition, perceived conflict management styles and stress level stemmed from conflict management styles did not reveal any significant difference in terms of age groups and education level of teachers ($p > 0,05$). The correlation analysis between used conflict management and the stress level it caused on teachers showed that there was a significant relationship between used conflict management and stress level it caused on teachers. It can be derived from those findings that ruling style used by administrators in conflict management increased stress level of teachers at a statistically significant degree ($p > 0,05$), as to the other conflict management styles, they decreased stress level of teachers.

Key Words: Conflict, Conflict management, stress

JEL CODES: I20, I30

GİRİŞ

Bir eğitim örgütü olan okullarda çatışmalar çok yönlü olarak sürekli yaşanmaktadır. Bu çatışmalar; öğrencilerin kendi aralarındaki çatışmaları; öğrenci öğretmen arasındaki çatışmalar; öğretmenlerin kendi aralarında yaşadıkları bireyler arası veya gruplar arası çatışmalar; okul çalışanlarının velilerle yaşadıkları çatışmalar; öğretmenlerin ve diğer personelin yöneticilerle yaşadıkları çatışmalar; okul yöneticilerinin üst makamlarla yaşadıkları çatışmalar şeklinde kendini göstermektedir. Okul ortamında yaşanan çatışmalar, bu ortamda bulunan her bireyin performansı üzerinde olumlu veya olumsuz etkiler yapmaktadır. Okul müdürleri, okulun tüm idaresinden birinci derecede sorumlu olduklarından; kendisi taraf olmasa da okul ortamında oluşan uyuşmazlıkları üçüncü taraf olarak çözmek zorundadır. Aksi halde çatışma derinleşecek veya okul müdürüne yönelebilecektir. Yani okul müdürü, kendisi taraf olmasa da çözemediği bir çatışma sonunda oluşacak yeni bir çatışmanın tarafı olabilir. Çatışmaların olumsuz sonuçlarından yalnızca okul çevresinin değil toplumun hatta toplumun geleceğinin de olumsuz etkileneyeceği gerçeği birçok örneklerle de doğrulanmıştır. Geleceğimiz olan gençleri yetiştiren eğitim çalışanlarının (yöneticiler, öğretmenler ve diğer personel) çatışma yönetimi konusunda donanımlı olması hem toplumun geleceği hem de etkili okulun oluşturulması açısından son derece önemlidir (Sertok, 2006).

Sosyal hayatımızın dinamik örgütleri olan okullarda da çatışma yönetiminde en büyük görev okul yöneticilerine düşmektedir. Okul yöneticilerinin mümkün olduğunca ortaya çıkan çatışmalardan korkmaması ve bu çatışmaları yapıcı bir yönde kullanması şarttır. Ortaya çıkan her çatışmanın sonucunun olumsuz olacağı gibi bir hisse kapılmamalı, çatışmaların bazen yenilik ve değişimi de beraberinde getirdiğini unutmamalıdır. Ortaya çıkan problem durumuna göre en uygun çatışma yönetimi stratejisini seçip uygulamalı ve sonuçların okulun amaçları doğrultusunda gerçekleşmesini sağlamalıdır (Kırçan, 2009).

Okullarda çatışmaların yönetimi, öğretmenlerin karşılaştığı en büyük güçlüklerin basında gelmektedir. Öğretmenler, amaçlarına ulaşabilmek için karşılaştıkları çatışmaları etkili şekilde yönetebilme kabiliyetine sahip olabilmelidirler. Eğer karşılaşılan çatışmalar iyi yönetilemezse; arkadaş, öğrenci, yönetici ve velilerle ilişkilerinin bozulmasına sebep olabilir. Öğretmenlerin çatışma yönetimini etkili bir biçimde yapabilmesi için; çatışmanın doğal ve kaçınılmaz olduğunu kabul etmesi, çatışmayı belirli bir düzeyde tutabilmesi gibi bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Okullarda karşılaşılan çatışmaların iyi yönetilememesi sonucunda farklı duygular ortaya çıkabilir. Bireyler hem kendileriyle hem de çevresiyle çatışma yaşadığında ortaya çıkan duygulardan biri de öfkedir. Diğer duygular da olduğu gibi öfke duygusu da doğaldır. Öfke; davranışların gözlenmesi ya da sözlü ifadeler sonucunda verilen mesajlarla anlaşılır (Türker, 2010).

Çatışmanın varlığından örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi amacıyla yararlanabilmek için örgütsel çatışma kaynaklarının bilinmesi ve örgütsel amaçlar doğrultusunda yönetilmesi gerekmektedir. Okul müdürünün ve öğretmenlerin, karşılaştıkları çatışmaları uygun yöntemleri kullanarak okulun yararına olacak şekilde yönetmeleri gerekir. Aksi takdirde, okulun etkililiği, verimliliği ve motivasyonu azalabilir ve amaçlanan eğitim öğretim ortamı sağlanamayabilir. Okullarda çatışmaların orta düzeyde tutulması ve etkin bir şekilde yönetilmesi, amaçlarını gerçekleştirilmesi açısından okulların etkililiğine katkı sağlamaktadır. Okul müdürlerinin çatışma durumlarında gösterecekleri davranış biçimi, okulların etkililiğini belirleyici temel bir niteliktir. Bu nitelik ile ilgili mevcut durumun ortaya çıkarılması, araştırılması gereken bir problemdir (Kaya, 2008).

Bir okul müdürü; öğretmenlerin, öğrencilerin ve yardımcı personelin duygularının ve davranışlarının üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Okul müdürünün tutum ve davranışları, okulda meydana gelen çatışmaları yönetme biçimleri, okuldaki iklimi doğrudan etkiler. Bir okul müdürü davranışları ile öğretmenlerin iş doyumunu, motivasyonunu ve başarılarını nasıl etkilediğini bilmelidir. Okul müdürü, okulunda meydana gelebilecek çatışmaları en iyi biçimde yönetebilmeli ve yönetim ile çalışanlar arasında saygı, güven ve desteğin oluşmasını sağlamalıdır (Tanrıverdi, 2008).

Örgütsel ve bireysel anlamda stresin belli bir düzeyinin korunması gerektiği ve stresin aynı zamanda bireyi ve örgütü harekete geçirme açısından pozitif yönlerinin de olduğu bilinen bir gerçektir. Stresin olumsuz etkilerinden korunmak için de örgütsel bazda bireylerin daha verimli çalışabilmeleri açısından birtakım tedbirler alınmaktadır. Günümüz iş dünyasında stresi yönetmeye çalışan şirketler bünyelerinde düzenledikleri eğitsel, sosyal vb. faaliyetlerle stresten en az etkilenme gayreti içerisindeyler. Örgütsel yaşamda stresin maliyetleri oldukça yüksektir ve bu kaçınılmaz bir olgudur. Bu yüzden örgütlerde stresi önlemeye ve yönetmeye ilişkin zaman yönetimi, sosyal destek yaklaşımı, amaçları belirleme faaliyetleri, iş zenginleştirilmesi, katılmalı yönetim, rollerin belirgin olması ve çatışmayı önleme, kariyer planlaması ve yönetimi, stres danışmanlığı ve stres yönetimi ile ilgili çeşitli teknikler geliştirilmektedir (Gümüştekin & Gültekin, 2010). Bunun yanında insanlarda stres düzeyini etkileyen birçok örgütsel, çevresel ve bireysel unsur olduğu bilinmektedir (Şahin & Erigüç, 2000; Okutan & Tengilimoğlu, 2002; Gümüştekin & Öztemiz, 2004; İftar, 2012).

Literatürde yer alan bu bilgilere göre, okul ortamında çatışma yönetiminin önemli bir olgu olduğu görülmektedir. Bunun yanında okullarda kullanılan çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyinin de belirlenmesi, özellikle öğretmenlerin rahat bir ortamda çalışmalarını için önemlidir. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada, ilköğretim okullarında görev yapan yöneticilerin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin ve kullanılan stillerin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOT

Araştırmanın Modeli

Yapılan bu çalışmada, ilköğretim yöneticilerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin belirlenmesinde ve kullanılan çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyinin belirlenmesinde genel tarama modeli kullanılmıştır. Okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerin demografik özellikleriyle (cinsiyet, yaş, kıdem yılı, öğrenim düzeyi) ilişkisinin incelenmesinde ve kullanılan çatışma yöntemi türünün öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyinin belirlenmesinde ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2012-2013 eğitim öğretim yılında Gaziantep ili Şahinbey ilçesi ilkokullarında görev yapan ilköğretim öğretmenleri oluşturmuştur. İlçede görev yapan tüm öğretmenlere ulaşma sorunu olduğu için, ilçede görev yapan öğretmenlerin bir bölümü örneklem olarak alınmıştır. Bu bağlamda araştırmanın örneklem grubunu Gaziantep ili Şahinbey ilçesindeki ilkokullarda görev yapan 228 kadın ve 242 erkek olmak üzere toplam 470 ilköğretim öğretmeni oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak, daha önce Polat (2008) tarafından kullanılan “Rahim Organizational Conflict Inventory II- Örgütsel Çatışma Envanteri” kullanılmıştır. Ölçek Gümüşeli (1994) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm kişisel bilgi formundan oluşmaktadır. İkinci bölümde okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerini ve söz konusu stillerin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyini belirlemek için kısa adı ROCI II olan Rahim Organizational Conflict Inventory uygulanmıştır. Bunun yanında uygulanan ankette, öğretmenlerin yaş, cinsiyet, mesleki kıdem, öğrenim durumu ve branşlarının belirlenmesini amaçlayan beş demografik soru da bulunmaktadır. ROCI II; tümleştirme, ödün verme, hükmetme, kaçınma ve uzlaşma stilleri olmak üzere beş boyuttan oluşmaktadır. ROCI II 5’li Likert tekniğine göre düzenlenmiştir. Ölçekte okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerine ilişkin davranışları ölçerken çok az katılıyorum (1), az katılıyorum (2), ara sıra katılıyorum (3), çoğunlukla katılıyorum (4), her zaman katılıyorum (5) şeklinde puanlanırken, bu davranışların öğretmenlerde yarattığı stres düzeyi çok az (1), az (2), biraz (3), fazla (4), çok fazla (5) şeklinde puanlanmıştır. Ölçek hem okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerinin öğrenilmesini hem de kullandıkları çatışma yönetim stillerinin her birinin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Ölçeğin sol tarafında okul müdürlerinin öğretmenlerle aralarında yaşanan çatışmaları çözümlenmede gösterdikleri davranışların sıklığı beşli dereceleme ölçeğiyle ölçülürken, sol tarafında ise bu maddelerin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyi ölçülmektedir. Ölçek beş boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar tümleştirme, ödün verme, hükmetme, kaçınma ve uzlaşma stili olmak üzere beş farklı çatışma yönetim stilini kapsamaktadır. Tümleştirme stili 1., 5., 12., 22., 23., 28. sorularla; ödün verme stili 2., 11., 13., 19., 24. sorularla; hükmetme stili 8., 9., 18., 21., 25. sorularla; kaçınma stili 3., 6., 16., 17., 26., 27., sorularla ve uzlaşma stili ise 4., 7., 10., 14., 15., 20. sorularla ölçülmektedir (Aktaran; Polat, 2008).

Veri ölçme aracının geliştirilmesi sürecinde hazırlanan ölçek taslağı ilk olarak 60 MBA ve lisans öğrencisi, 38 yönetici tarafından yanıtlanmıştır. Her madde ölçeği yanıtlayan deneklerle tartışılmıştır. Anlaşılması zor, belirsiz veya tutarsız olarak kabul edilen maddeler ölçekten çıkartılmış ya da düzeltilmiştir. Ölçekten çıkartılan her bir maddenin yerine yeni bir madde eklenmiştir. Daha sonra ölçek sırasıyla 184, 351 ve 133 kişiden oluşan öğretmen ve müdürlere ve 185 kişiden oluşan hastane yönetim işgörenlerine uygulanmıştır. Yapılan faktör analizleri sonucunda .40 faktör yükünün altında kalan maddeler ölçekten çıkarılmış veya düzeltilmiştir. Yaklaşık 105 maddenin ölçekte kalmasına karar verilmiştir. Bu süreçte elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda ölçekte her bir boyut için 7 sorunun bulunması, dolayısıyla ölçeğin 35 maddeden oluşmasına karar verilmiştir. Farklı boyutları içeren maddeler ölçek içinde rasgele dağıtılmıştır. 35 maddeden oluşan ölçek 1.3 milyon yöneticiyi kapsayan Penton/IPC listesinden rasgele seçilen 4000 yöneticiye yollanmıştır. 1219 ölçek değerlendirmeye alınmıştır. Yapılan faktör analizi neticesinde 8 faktör elde edilmiştir. Faktörlerden ilk 5’ine isabet eden ve faktör yük değeri 40 olan 28 madde ölçeğin son haline dâhil edilmiştir. Test-tekrar güvenilirliği için ölçek Youngstown Üniversitesi’nden 119 MBA ve lisans öğrencisine bir hafta arayla iki kez uygulanmış; verilerin analizi sonucunda tümleştirme stili için $r = .83$, ödün verme stili için $r = .81$, hükmetme stili için $r = .76$, kaçınma stili için $r = .79$, uzlaşma stili için $r = .60$ ($p < .01$) değerleri elde edilmiştir. 5 boyut için elde edilen Cronbach Alpha değerleri de sırasıyla .77, .72, .72, .75 ve .72’dir (Aktaran; Polat, 2008).

İstatistiksel Analiz

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 15.0 for Windows paket programı kullanılmıştır. Veriler analiz edilmeden önce elde edilen verilerin güvenilirliği için iç tutarlılık kat sayısına

(Cronbach's Alpha) bakılmıştır. Alfa katsayısı, toplam puanlar üzerine kurulu Likert tipi bir ölçeğin güvenilirliğinin hesaplanmasında sıklıkla kullanılır (Alpar, 2006). Ölçeğin çatışma yönetim stillerinin kullanım sıklığı ile ilgili olan bölümü için Alfa kat sayısı 96,5; çatışma yönetim stillerinin kullanımının yarattığı stres düzeyi bölümü için ise 88,4 olarak bulunmuştur. Alfa (α) katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenilirliği aşağıdaki gibi yorumlanır:

- $\leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir ve
- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir. (Tavşancıl, 2002).

Bu araştırmada ölçeğin her iki bölümü için de bulunan Alfa değeri 0,80'den büyük olduğu için ölçeğin yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğunu söyleyebiliriz.

Araştırmada kullanılacak istatistiksel analizler belirlenmeden önce verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığına One-Sample Kolmogorov-Smirnov test ile bakılmıştır. Verilerin normal dağılıma uymaması durumunda parametrik olmayan testler (non-parametrik) kullanılır (Yılmaz & Yılmaz, 2005). Bu araştırmada kullanılan ölçekteki tüm faktörler için "p" değeri 0,05'den küçük bulunmuştur. Bulunan "P" değeri 0,05'den küçük ise verilerin normal dağılım göstermediği söylenir (Alpar, 2006). Veriler normal dağılıma uymadığından dolayı iki gruba ait karşılaştırmaların yapılması için Mann-Whitney U testi, üç ve ya daha fazla gruba ait ortalamaların karşılaştırılması için ise Kruskal-Wallis H varyans analizi kullanılmıştır. Ayrıca tanımlayıcı istatistiklerden olan frekans analizi ve ortalama analizleri kullanılmıştır. Çatışma stillerinin kullanımı ile ilgili bölüm için elde edilen ortalama 1,0-1,79 arası eylemin nadiren yapıldığını, ortalama 1,80-2,59 arası eylemin ara sıra yapıldığını, ortalama 2,60-3,49 arası eylemin sık sık yapıldığını, ortalama 3,40-4,19 arası eylemin çoğunlukla yapıldığını, ortalama 4,20-5,0 arası eylemin her zaman yapıldığını ifade etmektedir. Çatışma stillerinin kullanımı yarattığı stres ile ilgili bölüm için elde edilen ortalama 1,0-1,79 arası eylemin az stres yarattığını, ortalama 1,80-2,59 arası eylemin orta düzeyin altında, ortalama 2,60-3,49 arası eylemin orta düzeyde stres yarattığını, ortalama 3,40-4,19 arası eylemin orta düzeyin üzerinde stres yarattığını, ortalama 4,20-5,0 arası eylemin oldukça fazla stres yarattığını ifade etmektedir.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğretmenlere ait tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Alt değişkenler	f	%
Cinsiyet	Kadın	228	48,5
	Erkek	242	51,5
Yaş grupları	21-30	139	29,6
	31-40	261	55,5
	41-50	58	12,3
	51 ve üzeri	12	2,6
Öğrenim durumu	Ön lisans	13	2,8
	Lisans tamamlama	42	8,9
	Lisans	391	83,2
	Yüksek lisans	24	5,1

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %48,5'i kadın, %51,5'i ise erkektir. Katılımcıların yarısından fazlası 31-40 yaş grubunda bulunuyorken, katılımcıların büyük çoğunluğu lisans mezunudur.

Tablo 2. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerine göre okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerine ait ortalamalar

Çatışma yönetim stilleri	N	X	Ss
Tümleştirme	470	3,27	,97
Ödün verme	470	2,90	,80
Hükmetme	470	2,52	,82
Kaçınma	470	2,93	,64
Uzlaşma	470	3,19	,84

Katılımcıların algılarına göre okul müdürlerinin tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerini orta düzeyde kullandıkları, hükmetme stilini ise orta düzeyin altında kullandıkları tespit edilmiştir.

Tablo 3. Okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinden dolayı araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşadıkları stres düzeyine ait ortalamalar

Çatışma yönetim stilleri	N	X	Ss
Tümleştirme	470	2,60	,95
Ödün verme	470	2,51	,88
Hükmetme	470	2,41	,91
Kaçınma	470	2,48	,84
Uzlaşma	470	2,53	,91

Okul müdürlerinin tümleştirme stilini kullanmalarından dolayı öğretmenler orta düzeyde stres yaşamaktadırlar. Diğer çatışma yönetimi stillerinin kullanımından dolayı öğretmenler orta düzeyin altında stres yaşamaktadırlar.

Tablo 4. Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyetlerine göre okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerini kullanma düzeyleri hakkındaki algılarının karşılaştırılması

Değişkenler	Kadın (n=228)		Erkek (n=242)		Anlamlılık
	X±Ss	X±Ss	X±Ss	X±Ss	
Tümleştirme	3,19	1,01	3,35	0,94	Z= -1,83 P= ,067
Ödün verme	2,83	0,81	2,97	0,80	Z= -2,10 P= ,035*
Hükmetme	2,54	0,82	2,50	0,83	Z= -,420 P= ,674
Kaçınma	2,92	0,64	2,96	0,64	Z= -,761 P= ,446
Uzlaşma	3,13	0,85	3,27	0,84	Z= -2,04 P= ,040*

Hem kadın hem de erkek öğretmenler okul müdürlerinin tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerini orta düzeyde kullandıkları algısında iken, hem kadın hem de erkek öğretmenler müdürlerin hükmetme stilini orta düzeyin altında kullandıklarını düşünmektedirler. Her ne kadar kadın ve erkek öğretmenlerin okul müdürlerinin kullandıkları çatışma stilleri konusunda algıları benzer gibi görünse de kadın öğretmenlerin ödün verme ve uzlaşma stilinin kullanımını konusundaki algıları erkek öğretmenlere göre anlamlı derece de düşük bulunmuştur (p<0,05).

Tablo 7. Okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinden dolayı yaşanan stresin araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş gruplarına göre karşılaştırılması

Değişkenler	21-30 yaş (n=139)		31-40 yaş (n=261)		41-50 yaş (n=58)		51+ yaş (n=12)		Anlamlılık
	X±Ss	X±Ss	X±Ss	X±Ss	X±Ss	X±Ss	X±Ss		
Tümleştirme	2,56	0,90	2,60	0,99	2,70	0,90	2,68	0,88	X ² = ,946 P= ,814
Ödün verme	2,49	0,87	2,52	0,91	2,54	0,85	2,72	0,83	X ² = ,909 P= ,823
Hükmetme	2,45	0,92	2,40	0,92	2,40	0,87	2,42	0,95	X ² = ,299 P= ,960
Kaçınma	2,48	0,85	2,50	0,86	2,42	0,78	2,67	0,78	X ² = 1,11 P= ,774
Uzlaşma	2,50	0,88	2,53	0,94	2,55	0,94	2,82	0,79	X ² = 1,44 P= ,694

Tümleştirme stiline kullanımından dolayı 21-30 yaş katılımcılar orta düzeyin altında, diğer katılımcılar ise orta düzeyde stres yaşamaktadırlar. Ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerinin kullanımından dolayı 51+ yaş katılımcılar orta düzeyde, diğerleri ise orta düzeyin altında stres yaşamakta iken, hükmetme stiline kullanımından dolayı tüm yaş grubundaki katılımcılar orta düzeyin altında stres yaşamaktadırlar. Katılımcılar yaş gruplarına göre farklı düzeylerde stres yaşamaktadırlar. Genel olarak en fazla stresi 51+ yaş katılımcılar yaşamaktadırlar ancak katılımcıların yaşadıkları stres düzeyi yaş gruplarına göre istatistiksel açıdan farklılık göstermemektedir (p>0,05).

Tablo 8. Okul yöneticilerinin kullandıkları çatışma yönetim stilleri ve kullanılan stillerin öğretmenlerde yarattığı stres düzeyi arasındaki ilişki

	Korelasyon	Tümleştirme YSD	Ödün verme YSD	Hükmetme YSD	Kaçınma YSD	Uzlaşma YSD
Tümleştirme GS	r p	-,388 ,000				
Ödün verme GS	r p	-,316 ,000	-,309 ,000			
Hükmetme GS	r p	,344 ,000	,371 ,000	,590 ,000		
Kaçınma GS	r p	-,156 ,001	-,153 ,001	-,188 ,000	-,195 ,000	
Uzlaşma GS	r p	-,350 ,000	-,334 ,000	-,419 ,000	-,383 ,000	-,362 ,000

GS: Görülme Sıklığı; YSD: Yarattığı Stres Düzeyi

Okul müdürleri tarafından tümleştirme stiline kullanım oranı arttıkça bu stiline kullanımının yarattığı stres düzeyi azalmaktadır. Benzer şekilde ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerinin kullanım oranı arttıkça yarattıkları stres düzeyleri azalmaktadır, ancak hükmetme stiline kullanım oranı arttıkça yarattığı stres düzeyi de artmaktadır. Tümleştirme, ödün verme, hükmetme, kaçınma ve uzlaşma stillerinin kullanımı ve yarattıkları stres düzeyleri arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0,05).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada müdürlerin kullanmış oldukları çatışma yönetim stillerinden tümleştirme yönteminin öğretmenlerde en fazla stres yaratan yöntem olduğu belirlenmiştir. Tümleştirme yöntemi bir sorun çözme yöntemidir. Öğretmenlerin tümleştirme yönteminde diğer yöntemlere göre daha fazla stres yaşamalarının temelinde, sorun çözümünde okul müdürüne yeterince çatışma nedenlerini açıklamamış olmaları, problem çözmenin tarafların ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılamaması veya okul müdürünün problem çözme stilini yeterince etkili uygulamamasının yattığı düşünülebilir.

Okullarda çatışma yönetiminde problem çözmenin (tümleştirme) çatışmalarda en sık kullanılan strateji olması yöneticilerin çatışma yönetimi sürecinde hem kendisine hem de karşı tarafa yönelik ilgisinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum yönetici- öğretmen ilişkilerinde olumlu bir havanın varlığına işaret etmekle birlikte yöneticilerin çatışma sürecinde etkili bir çözüm üretebilmek için taraflar arası işbirliğine hazır olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla çatışma sonucunun işlevsel olma olasılığı yüksektir. Yöneticilerin öğretmen kökenli olmaları, okullarda öğretmen yönetici ilişkilerinin informal yanının daha ağır basması, bunların sonucu olarak da yönetici öğretmen ilişkilerinin sıcak, samimi ve içten olması çatışma süreçlerinde problem çözme stratejisinin daha sık tercih edilmesinin nedeni olabilir. Kaçınma stratejisinin en az kullanılan strateji olması eğitim örgütleri açısından oldukça manidar olan başka bir sonuçtur. Çatışmalardan kaçınmak okullarda sorunların daha çözümsüz hale gelmesine neden olabilir. Çözüme kavuşturulamayan sorunların gittikçe artması da çatışmaların yıkıcı etkilerini artıracaktır. Ayrıca çatışmalardan kaçınma taraflar arası bir gerilimin varlığına işaret etmekte olup sağlıklı bir iletişim ortamının kurulmasının zor olduğunu göstermektedir. Bu nedenle yöneticiler tarafından kaçınma stratejisinin az kullanılması okullarda sağlıklı iletişimin egemen olduğu sonucunu desteklemektedir (Şahin, 2007). Ayrıca okul müdürlerinin ve öğretmenlerin algılarına göre tümleştirme tarzının birinci sırada oluşu müdürlerin kendilerinin taraf olmadıkları çatışmalarda demokratik ve kalıcı çözümler buldukları anlamında yorumlanabilir (Sertok, 2006).

Görün (2009) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim ve ortaöğretim yöneticilerinin çatışma yönetiminde sırasıyla problem çözme, ödün verme, kaçınma ve hükmetme yöntemlerini kullandıkları tespit edilmiştir. Kaya (2008) tarafından yapılan çalışmada, öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin etkili olarak "tümleştirme" yöntemini kullandıkları, bu stili sırasıyla uzlaşma, kaçınma, ödün verme ve hükmetme stillerinin takip ettiği belirlenmiştir. Araştırma sonunda okul müdürlerinin tümleştirme stilini kullanmalarının, okulda çıkan anlaşmazlıklarda her iki tarafında tatmin edecek bir yöntem benimsendiğinin göstergesi olduğu vurgulanmıştır. Bu bulguları destekleyen diğer bir çalışmada, ilköğretim okul yöneticilerinin çatışma yönetiminde en fazla tümleştirme ve uzlaşma stillerini kullandıkları, en az kullanılan stilin ise hükmetme stili olduğu belirlenmiştir (Öztay, 2008). Bu araştırma sonuçlarının büyük bir bölümü bizim çalışma bulgularımızı desteklemektedir.

Araştırmada öğretmenlerin algıladıkları çatışma yönetim biçimlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş, buna göre kadın öğretmenlerin ödün verme ve uzlaşma stilinin kullanımı konusundaki algılarının erkek öğretmenlerden anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık öğretmenlerin kullanılan çatışma stillerinden kaynaklanan stres düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

Elde edilen bu bulgulara göre okul müdürlerinin kadın öğretmenlere çatışma yönetiminde daha çok ödün verme ve uzlaşma yoluna gittikleri, dolayısıyla kadın öğretmenlere bu konuda daha çok taviz verdikleri ve çatışmaların çözümünde pazarlık yoluna gittiklerini söyleyebiliriz.

İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenler üzerinde yapılan benzer bir çalışmada, öğretmenlerin algıladıkları bazı çatışma yönetim stillerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Buna göre, erkek öğretmenlerin kaçınma, uzlaşma ve uyma stillerini kadın öğretmenlerden daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Buna karşılık bütünleştirme ve hükmetme stillerinin öğretmenlerin cinsiyetlerine göre farklılık göstermediği bulunmuştur (Uysal, 2012). Örgütsel çatışma yönetiminde cinsiyet farklılıklarının değerlendirildiği diğer bir çalışmada, kadın ve erkek serbest piyasa çalışanı yöneticilerinin çatışma yönetim stratejilerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun muhtemel nedenleri olarak, kadın yöneticilerin erkek yöneticilere göre örgütsel yaşamda ve özellikle yönetim katında daha kısa bir süredir yer almaları ve kadınlar yöneticilerin erkek meslektaşlarının tecrübe ve davranış biçimlerine göre hareket etmeleri gösterilmiştir (Öztaş & Akın, 2009).

Acar (2006) tarafından yapılan çalışmada, öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinden sadece hükmetme stilinin cinsiyetler arası farklılaştığı belirlenmiştir. Buna göre kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre hükmetme stilini daha fazla algıladıkları tespit edilmiştir. Aynı çalışmada erkek öğretmenlerde tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerinden kaynaklanan stres düzeyinin az olduğu, kadın öğretmenlerde de tümleştirme, uzlaşma, ödün verme ve kaçınma stillerinden kaynaklanan stres düzeyinin az olduğu, hükmetme stilinden kaynaklanan stres düzeyinin ise hem erkek hem de kadın öğretmenlerde orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tekkoyun (2008) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin okul ortamında maruz kaldıkları stres düzeyi çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmiş ve öğretmenlerin stres düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kumaş (2008) ise yaptığı çalışmada, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha stresli bir yaşantıya sahip olduklarını, bunun temel nedenlerinin ise okul ortamındaki eğitim sorunlarından kaynaklandığını tespit etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin yaş gruplarının kendilerine okul müdürleri tarafından uygulanan çatışma yönetim stillerini değiştirmede, benzer şekilde öğretmenlerin yaş grupları ne olursa olsun okul ortamında benzer düzeyde strese sahip oldukları tespit edilmiştir.

Sertok (2006) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenlerin algıladıkları çatışma yönetim stillerinin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Aynı çalışmada öğretmenlerin yaşlarına göre okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinden kaynaklanan stres düzeyi de değerlendirilmiştir. Buna göre, yaşı 25'e kadar olan öğretmenlerin en fazla stresi hükmetme stilinde, en az stresi ödün verme stilinde yaşadıkları, yaşı 26-30 olan öğretmenlerin en fazla stresi hükmetme stilinde, en az stresi ödün verme stilinde yaşadıkları, yaşı 31-35 olan öğretmenlerin en fazla stresi hükmetme stilinde, en az stresi ödün verme stilinde yaşadıkları, yaşı 36-40 olan öğretmenlerin en fazla stresi tümleştirme stilinde yaşadıkları, en az stresi kaçınma stilinde yaşadıkları, yaşı 40 ve üzeri olan öğretmenlerin ise en fazla stresi tümleştirme stilinde, en az stresi ise kaçınma stilinde yaşadıkları belirlenmiştir. Ancak öğretmenlerin algıladıkları çatışma yönetim stillerinden kaynaklanan stres düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Tekkoyun (2006) yaptığı çalışmada da, öğretmenlerin okul ortamında maruz kaldıkları stres düzeyinin yaş ile ilişkisini değerlendirmiş, çalışmanın sonunda öğretmenlerin yaş gruplarına göre yaşadıkları stres düzeyinin farklılaşmadığını tespit etmiştir. Kumaş (2008) yaptığı çalışmada, okul ortamında 20-25 yaş grubunda yer alan öğretmenlerin

stres düzeylerinin 26-30, 31-40 ve 41 ve üzeri yaş grubunda yer alan öğretmenlerin stres düzeylerinden daha düşük olduğunu, buna karşılık 41 ve üzeri yaş grubunda yer alan öğretmenlerinde en yüksek stres düzeyine sahip olduklarını tespit etmiştir.

Yapılan benzer bir çalışmada, öğretmenlerin çatışma yönetim stillerinden kaçınma ve uzlaşma stillerini kullanma düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterdiği, diğer çatışma yönetim stillerinin ise yaş gruplarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Uysal, 2012). İlköğretim okul yöneticileri üzerinde yapılan bir diğer çalışmada, çatışma yönetiminde yapıcı stratejileri en fazla 41-50 yaş grubundaki yöneticilerin kullandıkları, bu stili en az 20-30 yaş arasındaki yöneticilerin kullandıkları tespit edilmiştir. Bunun yanında yıkıcı stratejileri en fazla 20-30 yaş grubundaki yöneticilerin, en az 41-50 yaş arası yöneticilerin kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca 16–20 yıl arasında görev yapan yöneticilerin ve 21 yıl ve üzerinde görev yapan yöneticilerin kaçınma Stratejilerini “ara sıra” kullandıkları, diğer kıdem gruplarındaki yöneticilerin ise “çok nadir” olarak kullandıkları, başkalarından yardım almaya dayalı Stratejilerin ise bütün kıdem yılı grupları tarafından “ara sıra” kullanıldığı belirlenmiştir (Bal, 2008).

Araştırmada okul müdürlerinin çatışma yönetim stillerinden olan hükmetme stilini kullanmalarının öğretmenlerde stres düzeyini arttıran bir unsur olduğu bulunmuştur. Ortaöğretim kurumlarında yapılan benzer bir çalışmada, okul müdürlerinin kullandıkları tüm çatışma yönetim stilleri ile öğretmenlerin stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma çatışma yönetim stilleri ile stres oluşumu arasında ters yönde, hükmetme stili ile ise doğrusal yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Diğer bir ifadeyle okul müdürlerinin tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma çatışma yönetim stillerini kullandıkça, öğretmenlerin stres düzeylerinin azaldığı, ancak hükmetme stili söz konusu olduğunda, okul müdürleri hükmetme stilini ne kadar çok kullanırsa öğretmenlerin stres düzeylerinin de o kadar çok artmakta; ne kadar az kullanırsa da öğretmenlerin stres düzeylerinin o ölçüde azalmakta olduğu tespit edilmiştir (Polat, 2008).

Sertok (2006), öğretmenlerin algıladıkları çatışma yönetimlerinin kendilerinde oluşturduğu stres düzeyinin incelendiği çalışmada, okul müdürlerinin çatışma yönetim stilleri ve bu stillerin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyi arasında hükmetme stilinde doğru yönde, diğer stillerde ters yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Buna göre; okul müdürlerinin hükmetme stilini kullandıklarında öğretmenlerin stres düzeyinde artma meydana geldiği, buna karşılık okul müdürlerinin tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma çatışma yönetim stillerini kullandıklarında öğretmenlerin stres düzeylerinde azalma meydana geldiği belirlenmiştir. Bu sonuçlarda, okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stilleri ile öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu sonucunu desteklemektedir.

Acar (2006) yaptığı çalışmada, müdürler tarafından kullanılan çatışma stillerinden yalnızca hükmetme ile bu stilin öğretilen yarattığı stres düzeyi arasında doğru yönde (pozitif korelasyon değerine sahip), bir ilişki olduğunu, diğer dört algılama şeklinde ise ters yönde ilişkiler bulunduğunu tespit etmiştir. Diğer bir ifadeyle hükmetme stilini okul müdürü ne kadar çok kullanırsa öğretmenlerin stres düzeyi o ölçüde artmakta, ne kadar az kullanırsa o ölçüde düşmektedir sonucuna ulaşmıştır. Buna karşı diğer dört algılama şeklinde ise stres düzeyi müdürlerin çatışma yönetim stillerini kullanma derecesi ile ters orantılı olarak değiştiğini, Okul müdürü tümleştirme, ödün verme, uzlaşma ve kaçınma stilini kullandıkça, öğretmenlerin stres düzeyinin düşmekte; bu stilleri kullanım derecesi azaldıkça, öğretmenlerin stres düzeyinin artmakta olduğunu belirlemiştir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin algılarına göre okul müdürlerinin çatışma yönetim stili olarak tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerini orta düzeyde kullandıkları, hükmetme stilini ise orta düzeyin altında kullandıkları görülmektedir. Okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin öğretmenler üzerinde yaratmış olduğu stres düzeyini değerlendirdiğimiz zaman, okul müdürlerinin tümleştirme stilini kullanmalarının öğretmenlerde orta düzey strese neden olduğu, buna karşılık diğer çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde orta düzeyin altında strese neden olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada hem kadın hem de erkek öğretmenlerin algılarına göre okul müdürlerinin çatışma stilleri olarak tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerini orta düzeyde kullandıkları, hükmetme stilini ise orta düzeyin altında kullandıkları belirlenmiştir. Cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin çatışma yönetim algılarını karşılaştırdığımız zaman, kadın öğretmenlerin ödün verme ve uzlaşma stillerini erkek öğretmenlerden daha fazla algıladıkları ve gruplar arasındaki bu farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyinin cinsiyete göre farklılık göstermediği, hem kadın hem de erkek öğretmenlerin benzer düzeyde strese maruz kaldıkları bulunmuştur. Günlük hayat içerisinde ve örgütlerde, insanların birçok konuda karşı cinse karşı farklı yaklaşım sergilediği bilinmektedir. Bu nedenle örgütlerde çatışma yönetiminde yöneticilerin kullandıkları çatışma yönetim stilleri, personelin cinsiyetine göre farklılık göstermesi muhtemel bir sonuçtur. Bunun yanında, yöneticilerin çatışma yönetiminde kullandıkları stillerin çalışanlarda oluşturduğu stres düzeyinin cinsiyete göre farklılık göstermemesi de beklenen bir sonuçtur. Çünkü hem kadın hem de erkek çalışanlar için çatışma ortamı olan bir iş yerinde, çalışanlar psikolojik olarak sürekli yıpranma ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenle çatışma yönetimlerinde yöneticilerin kullanmış oldukları çatışma yönetim stili ne olursa olsun, çatışmalara etkili çözümler getiren ve çalışanların iş ortamında rahat çalışmalarını sağlayacak stratejiler olmalıdır.

Araştırmada öğretmenlerin yaş gruplarına göre okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stili algılarının öğretmenlerde bazı farklılıklar gösterdiği, ancak genel olarak öğretmenlerin yaş gruplarına göre algıladıkları çatışma yönetim stillerinin istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerde yarattığı stres düzeyinin öğretmenlerin yaş gruplarına göre farklılık göstermediği belirlenmiştir. Çatışma yönetiminde yöneticilerin kullandıkları çatışma yönetim stillerinin çalışanların yaş gruplarına göre farklılık göstermemesi, yöneticilerin belli çatışma yönetim stillerini benimsediklerini ve kendilerine ait bu kalıpların dışına çıkmak istemediklerini göstermektedir. Aslında yöneticilerin çatışma yönetimlerinde, çalışanların yaş gruplarını dikkate alarak hareket etmesi önemli bir husustur. Örneğin, çalışmaya henüz yeni başlamış olan bir personel, çalışma ortamındaki kendinden büyük iş arkadaşlarına göre daha tecrübesizdir. Bu nedenle, kendinden büyükler ile kıyaslandığı zaman basit olaylarda bile çatışmaya başvurabilir, bunun yanında mevcut çatışmalarda tecrübesiz olmasından kaynaklı birçok sorun yaşayabilir. Dolayısıyla özellikle okul gibi eğitim ve öğretimin önemli bir parçası olan örgütlerde, okul müdürlerinin çatışma yönetimlerinde personelin yaş özelliğini de dikkate alması gerekir.

Araştırmada okul müdürlerinin kullandıkları çatışma yönetim stilleri ile bu stillerin öğretmenlerde oluşturduğu stres düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre okul müdürlerinin çatışma yönetiminde tümleştirme, ödün verme, kaçınma ve uzlaşma stillerini kullanım düzeylerinin artmasının öğretmenlerde stres oluşumunu azalttığı tespit edilmiştir. Çatışma yönetiminde kullanılan yöntemlerin çalışanlarda oluşturduğu stres düzeyini

etkilemesi muhtemel bir sonuçtur. Çünkü çatışma yönetiminde kullanılan her yöntem, çalışanlarda farklı psikolojik sonuçlar doğurabilir. Örneğin, uzlaşma yönteminin kullanıldığı bir çatışmada, yönetici tarafların tamamen tatmin olacağı şekilde çatışmayı çözerse, çalışanlar psikolojik olarak rahatlar ve iş ortamında stres yaşamazlar. Ancak, çatışma yönetiminde hükmetme yönteminin kullanıldığı bir örgütte, çalışanlar arasındaki çatışmalar tarafların isteklerini tatmin etmeyecek şekilde sonuçlanacağı için çalışanların iş ortamında daha fazla stres yaşamalarına neden olacaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2006). *Ortaöğretim okulu müdürlerinin çatışma yönetim stilleri ve bu çatışma yönetim stillerinin öğretmenlerin stres düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alpar, R. (2006). *Spor bilimlerinde uygulamalı istatistik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Aytaç, S. (2009). *İş stresi yönetimi el kitabı iş stresi: Oluşumu, nedenleri, başa çıkma yolları, yönetimi*. Ankara: Labour Ministry- Casgem Yayınevi.
- Genç, O. (2011). *İlköğretim okulu yöneticilerinin çatışma çözme stratejilerinin öğretmen performansı üzerindeki etkisi (Gebze İlçesi örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Görün, L. (2009). *Düzce ve Bolu illeri merkez okullarında görev yapan okul yöneticilerinin çatışma yönetim yaklaşımları ve beden eğitimi öğretmenlerinin bu konuya ilişkin algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Gümüştekin, G. E. & Gültekin, U. F. (2010). Stres kaynakları ile kariyer yönetimi etkileşimi: borsa aracı kurum çalışanları üzerinde bir uygulama. *Akademik Bakış Dergisi*, 20, 1-21.
- Gümüştekin, G. E. & Öztemiz, A. B. (2004). Örgütsel stres yönetimi ve uçucu personel üzerinde bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23, 61-85.
- İştar, E. (2012). Stres ve verimlilik ilişkisi. *Akademik Bakış Dergisi*, 33, 1-21.
- Kaya, T. (2008). *Okul müdürlerinin çatışma yönetim yöntemlerini kullanma sıklıkları ve bu yöntemlerin etkinliğine ilişkin öğretmen algıları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Kırçan, E. (2009). *İlköğretim okulları yöneticilerinin çatışmayı yönetmede kullandıkları çatışma yönetimi stratejileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kumaş, V. (2008). *Öğretmenlerin iş doyum düzeyleri ile stres düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Okutan, M. & Tengilimoğlu, D. (2002). İş ortamında stres ve stresle başa çıkma yöntemleri. *G.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(3), 15-42.
- Öztaş, U. & Akın, O. (2009). Örgütsel çatışma yönetiminde cinsiyet farklılıkları: Antalya serbest bölgesinde bir araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 9-24.
- Öztay, S. (2008). *İlköğretim okulu yöneticilerinin çatışma yönetimi stilleri. Bağcılar ilçesi örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Polat, A. (2008). *Ortaöğretim okulu müdürlerinin çatışma yönetim stilleri ve öğretmenlerin stres düzeyi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

- Sertok, S. (2006). *İlköğretim okulları müdürlerinin kendilerinin taraf olmadıkları çatışmaları yönetme tarzları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, H. & Erigüç, G. (2000). Hastane yöneticilerinin yönetsel stres kaynakları belirtileri ve başa çıkma yöntemleri. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 5(2), 21-53.
- Tanrıverdi, M. (2008). *Ortaöğretim okulu yöneticilerinin öğretmenler tarafından algılanan çatışma yönetimi stilleri ile öğretmenlerin okul iklimi algıları arasındaki ilişki (Bursa ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekkoyun, M. (2008). *Sınıftaki öğrenci sayısının ilköğretim birinci kademe öğretmenlerinin stres ve kaygısı üzerine etkisinin K. Çekmece İlköğretim Okulları örneğinde incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Türker, S. (2010). *Öğretmenlerin çatışma yönetim stratejileri ile sürekli öfke ve öfke irade düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Uysal, CT. (2012). *Resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin çatışma yönetimi stratejilerinin incelenmesi "İstanbul İli Anadolu Yakası örneği"*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Y. & Yılmaz, Y. (2005). Parametrik olmayan testlerin pazarlama alanındaki araştırmalarda kullanımı: 1995-2002 arası yazın taraması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 177-199.

EXTENDED ABSTRACT

Conflicts in educational organizations are usually reported to stem from human relations. Conflicts that appear from differences in political opinions might be among some of these conflicts as an example. Especially in some schools, it was observed that some teachers separated their rooms in terms of their political opinions. Another conflict that might be observed in schools can be the controversies among branches. Especially in some secondary schools, some arguments on the importance of some courses were observed between teachers of numerical and verbal courses. Moreover, the similar arguments were occasionally observed between form masters and branch teachers. Another conflict sample that can be encountered in educational institutions based on who did his/her job more seriously and selflessly. Trying to do one's best; entering and leaving classes on time; activities that are done in classes; and extracurricular responsibilities were among the other conflict samples observed in educational organizations. These conflicts have usually been gossiped among teachers and caused new conflict situations to appear (Genç, 2011).

Stress is a tension state that is caused by threatening physical and spiritual borders of an organism. As soon as the organism encounters a dangerous situation, it tries to protect itself. If he thinks that he can overcome it, he struggles against it; if not, he escapes from or avoids it. Various changes may be observed on human metabolism during the stress process when the organism is under threat. Stress is both a physical and psycho-social tension that is caused by the expectations towards a person, and derangement among personal values, attitudes, needs, talents and capabilities a person has. Stress is a psychological condition that appears as a reaction to an action or situation as a result of psychological reinforcement. Stress is a negative situation that may damage the health of organism (Aytaç, 2009).

It is observed that, as in other fields, today, the number of studies on stress levels of employers in education fields has been increased. However, these studies are observed to lack studies on causes of job related stress experienced by teachers. One of these areas is conflict management styles used by school administrators. Teachers' perceptions of conflict management styles might have a significant effect on stress levels. In this framework, present study aims to find out the effects of conflict management styles used by school principals on stress levels of teachers.

Participants of the study were class teachers working at primary schools in Şahinbey county of Gaziantep province in 2012-2013 academic year. Since it was difficult to reach all of the teachers in the county a group of teachers participated the study. In this respect, participants of the study were 470 primary school teachers, 228 of whom were female and 242 male, working in Şahinbey County of Gaziantep province.

Data collection tool of the study was "Rahim Organizational Conflict Inventory II" that was used by Polat (2008) before as well. The scale was adapted to Turkish by Gümüşeli. It has two parts which are the first part that includes personal information form, and the second part that was ROCI II, the abbreviated name of Rahim Organizational Conflict Inventory. It was developed to identify conflict management styles and their effects on stress levels of teachers. In addition to these, the scale had five questions aiming to gather demographic information about the participants such as age, gender, experience, education level and branches of teachers. Statistical analyses of the study were conducted by using SPSS 15.0 program for Windows through One-Sample Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney U test, and Kruskal-Wallis H variant analyses.

Findings of the study revealed that perceived conflict management styles of female and male teachers were statistically significantly different ($p < 0,05$). However, conflict management styles that were perceived by teachers did not reveal any statistically significant difference in terms of age groups. In addition, conflict management styles used by school principals were found to be effective on stress levels of teachers. Especially the ruling style used by administrators as conflict management way increased stress level of teachers.

OKUL MÜDÜRLERİNİN LİDERLİK STİLLERİNİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARINA ETKİSİ

THE EFFECT OF LEADERSHIP STYLES OF SCHOOL PRINCIPALS ON ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOURS OF TEACHERS

¹Bayram Ali YILDIRIM, ²Ahmet Cezmi SAVAŞ

¹Barak İlkokulu, Gaziantep

²Zirve Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
e-mail: bayramali0227@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmenlerin örgütsel vatandaşlıkları üzerine etkisini incelemektir. Araştırmanın katılımcılarını Gaziantep'ten tesadüfî örnekleme yoluyla seçilen 125 okul öncesi, sınıf ve branş öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada veriler “Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği” ve “Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Ölçeği” yoluyla toplanmıştır. Değişkenlerin birbiriyle ilişkisini ortaya çıkarmak için de, SPSS 20 programı ile çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara göre, okul müdürlerinin liderlik stilleri genel ortalaması ile örgütsel vatandaşlık davranışları alt boyutlarından nezaket ve üyelik erdemi boyutları arasında pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu araştırma sonucunda ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Liderlik, liderlik stilleri, örgütsel vatandaşlık davranışı

ABSTRACT

The aim of this study was to find out the effect of leadership styles of school principals on organizational citizenship behaviors of teachers. Participants of the study were 125 preschool, class and branch teachers who were randomly selected. Data of the study were collected through “Multifactor Leadership Scale” and “Organizational Citizenship Behaviors Scale”. In order to find out the relationship among variables, multiple regression analysis was applied through SPSS 20 program. According to the results of this analysis, there was a positive relationship between overall average of leadership styles of school principals and organizational citizenship behaviors sub-dimensions and membership morality dimensions.

Key words: Leadership, leadership styles, organizational citizenship behavior.

JEL CODES: I20, I29

GİRİŞ

Günümüzde okul kurallarının ve gelenekselleşmiş bir takım davranışların yoğunluğu, okul yöneticilerinin liderlikten daha çok yöneticilik görevlerini sergilemelerine neden olmaktadır. Bu durum okullarda tercih edilen en kolay yol olarak görülmektedir. Ama en doğru yol olmadığı da aşikârdır (Marino, 1999). Çünkü problemin olmadığı rahat dönemlerde fazlaca gerek duyulmayan liderlik davranışlarının önemi, kriz dönemlerinde sistemin bütün öğelerinin mağdur olmamaları için, doğru kararlar vererek, bu kararları uygulayacak liderlere ihtiyaç duymalarıyla daha net anlaşılabilir (Gül & Çöl, 2003). Gerek normal dönemlerde, gerekse kriz dönemlerinde okul yöneticilerinin kendileri için belirledikleri liderlik davranış biçimleri de en çok okulda çalışan öğretmenleri etkilediği söylenebilir.

Okul içinde liderlik, gücünü bulunduğu pozisyonun verdiği yetkileri kullanarak öne çıkaran yöneticilikten farklıdır. Liderliği; George R. Terry şöyle tanımlamaktadır: “Bir grubun amaçları doğrultusunda, insanların çaba göstermesini sağlamak için onları etkileme faaliyetidir” (Hersey et al., 1996). Bir başka ifadeyle, çalışanların, bireysel rollerinin ötesinde ve gönüllülük esasında, zorunlu olduklarından değil kendi özgür iradeleriyle isteyerek hizmete ve üretime katılımlarıyla etkin liderlikten söz edilir. Gönüllülük esasına dayalı olan, fazladan rol davranışlarını da “örgütsel vatandaşlık davranışları” başlığı altında incelenebilir.

Okullarda örgütsel vatandaşlık davranışlarını, öğretmenlerin yapmak zorunda olmadıkları, yani yapmakla zorunlu oldukları davranışların dışında kalan, bireysel seçimine bağlı olan ve yapılmadığında herhangi bir cezai yaptırım olmayan davranışlar olarak tanımlarız (Çetin, 2004). Tanımdan yola çıkarak ÖVD okulun amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Okullarda çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışlarını göstermesinin sağlanması; liderin, astları tarafından yeterli ve güvenilir görülmesine, ilham vermesine, kurumlarında vizyon oluşturmaya ve otoriteden daha çok hedef ve fikirlere bağlılık oluşturmaya bağlıdır (Antonioni, 2000). Yapılan bu araştırmada da okullarda liderlik rolünü üstlenen okul müdürlerinin liderlik stillerinin, öğretmenlerdeki örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisinin bazı açılardan incelenmesi amaçlanmıştır.

Liderlik Kavramı

Liderlik kavramının tanımı konusunda birçok örnekle karşılaşabiliriz. Tanımların çokluğunu farklı bilim adamlarının değişik tanımlamalar yapmasıyla açıklayabiliriz. Mesela Yukl'a göre liderlik, bireyin, grupta yapılan faaliyetleri ortak bir hedefe ulaşma doğrultusunda organize etmesi veya yönlendirme yapması durumunda, grupta yer alan bireyler üzerinde sahip olduğu ve gönüllülük esasına dayalı olan davranışsal etkidir. (Yukl, 1989). Eren liderliği, belirli bir grup insan topluluğunu önceden planlanmış belirli hedefler etrafında toplayabilme, bu hedefleri gerçekleştirmek için grubu harekete geçirebilme bilgi ve yeteneklerinin tamamı şeklinde tanımlamıştır. (Eren, 1998). Hedlund ve arkadaşlarına göre liderlik, bireyler arasında ve örgütsel sorunları çözme becerisini gerektiren karmaşık bir beceri alanıdır (Hedlund et al., 2003: 121). Liderliğin tanımı üzerine sayfalarca literatür sonucu ekleyebiliriz. Burada en kısa ifadeyle liderlik; grubu etkileme ve belirli hedef doğrultusunda harekete geçirebilme becerisi şeklinde tanımlanabilir.

Liderlik Türleri

Literatürde liderlik ile ilgili yapılan farklı tanımların yanında liderliğin çeşitleri ile ilgili de çeşitli yaklaşımlar bulunduğu bilinmektedir. Bu bölümde liderlik türleri hakkındaki genel literatür bilgisine yer verilmiştir.

Dönüşümcü Liderlik

1990'lı yılların başlarında çok yoğun bir değişim ve dönüşüm sürecinin liderlikle ilgili yeni anlayışları ortaya çıkarmıştır. Okullarda öğretimsel liderlik anlayışı, yerini bu dönemde dönüşümcü liderliğe bırakmıştır (Çelik, 2003). Dönüşümcü liderlik anlayışına, ilk olarak 1978 yılında Mc Gregor Burns'un "Liderlik" adlı kitabında rastlanmaktadır. (Genç & Halis, 2006). Sonra Bernard Bass ve arkadaşları ortaya bir dönüşümcü liderlik teorisi atmıştır. (Şahin, 2006). Dönüşümcü liderliğin temelinde, hızlı değişen çevre koşullarına uyum sağlayarak, örgütsel dönüşümü gerçekleştirmek vardır (Çelik, 2003). Lider, örgütsel hedefleri gerçekleştirebilmek için çalışanların görevlerini daha açık duruma getirir ve doğru davranışları ödülleriyle destekler. Dönüşümcü liderler, bunları yaparken farklı bir bakış açısına sahiptirler. Dönüşümcü liderler değişim ve dönüşümden korkmazlar. Değişime açık olurlar ve olası değişim durumlarına kolayca adapte olurlar. (Meriwether & Duyar, 1997). Özetle dönüşümcü lider özelliklerini, insanları motive eden, etkileyebilen, gücünü kendi bireysel yeteneklerinden alan, çalışanlarına güvenen, saygı duyulan bireyler şeklinde sıralayabiliriz. Dönüşümcü liderlik modelinin özelliklerine, risk alabilme, vizyoner olma, hedefler belirleyebilme, gelişime ve dönüşüme açık

olma gibi maddeler eklenebilir. Dönüşümcü liderlik modelinin alt boyutlarını aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

Karizmatik (İlham Verici) Liderlik: Dönüşümcü liderler; takipçilerini harekete geçirebilme ve onlara ilham verebilme, çevresinde oluşan manayı karşılayabilme ve takipçilerinin çalışmalarını teşvik edebilme yeteneklerine sahip olmalıdır. Kurumunda veya öne çıktığı ortamda takım ruhunu uyandırabilmelidir. . Heyecan yaratır ve en kötü zamanlarda bile iyimserlik sergiler. Dönüşümcü liderler, takipçilerine geleceğin cazip durumlarını anlamalarını sağlar, çalışmalarında onları ikna edebilirler. Dönüşümcü liderler, takipçilerinin ulaşmak istedikleri vizyon ve amaçlar doğrultusunda beklentilerle açık bir şekilde iletişim kurmalarını sağlar (Leithwood & Jantzi, 1999).

Entelektüel Uyarım: Dönüşümcü liderler, başarıyı sorgulayarak yenilikçi olmak ve problem durumlarını yeniden düzenlemek, eski durumlara yeni bakış açılarıyla yaklaşmayı sağlamak amacıyla takipçilerinin çabalarını destekler. Yaratıcılığı teşvik eder. İnsanların hatalarını toplum içinde açık bir şekilde eleştirmez. Üyelerden, problem durumlarını açık bir biçimde ortaya koymalarını ve çözüm yollarını bulmalarını, yeni düşüncelerle birlikte yaratıcı problem çözme becerilerini istemektedir. Onların yeni bakış açıları ortaya koymalarını teşvik eder. Liderlerinden farklı düşünen takipçiler asla eleştirilmez.(Lunenburg, 2003).

Bireysel Destek: Üyeler, kapasitelerini kullanabilecekleri en üst düzeye çıkarırlar. Dönüşümcü lider, üyelerine saygılı davranır onlara değer verdiğini göstermekten çekinmez. İzleyenlerini anlamak ve onlarla bireysel ilişki kurmak için özel çaba harcar, onlara bir takım görevler devretmekten çekinmez. Devredilen bu görevlerde, izleyenler ek olarak rehberlik ya da desteğe ihtiyaç duyarlarsa süreç değerlendirmesini yapabilmek için takip edilirler. Doğal olarak üyeler, kontrol edildiklerini fark etmezler (Lunenburg, 2003).

Sürdürümcü Liderlik (Etkileşimci Liderlik)

Sürdürümcü liderlik modelinde liderler, üyelerin ihtiyaçlarına cevap verir, hedefe ulaşmak için yani başarılı olabilmek için, üyelerin yapmakla yükümlü oldukları görev ve sorumlulukları açık bir şekilde ortaya koyarlar. Başarı standartlarına ulaşılmaması durumunda mutlaka müdahale edilir, beklenen performans durumlarıyla karşılaşıldığında takdir edilir. (Stone, 1992: 4). Sürdürümcü liderlik modelinin alt boyutlarını sıralayacak olursak:

Ödüle Bağlılık (Koşulsal Ödül): Bu anlayışta liderin önceden belirlenmiş olan, yani tanımlanan amaçlara ulaşmaları durumunda takipçilerine maddi ödüller verilmesi esastır. Ödüller, para veya statü şeklinde olabilir. Üyeler, yapılması beklenen davranışlar ile bunları gerçekleştirmek için gerekli çaba sonucunda kazanacağı ödül arasında yakın bir alaka olduğunu bilir. Lider ile takipçileri arasında bir karşılıklı bir takas söz konusudur (Bolat, 2008).

İstisnalarla Yönetim (Aktif): Bu anlayışta, liderlerin örgütlerinde bir hatanın ortaya çıkması durumunda veya bir problemin düzeltilmesi gerektiği durumlarda müdahale etme söz konusudur. Bu yönetim anlayışında aktif liderler takipçilerinin geçmişten gelen davranışlarını daha etkin ve verimli hale getirmek üzere çalıştırma yolunu tercih ederler. İşe başlamadan önce standartlar belirlenir ve bir problem ortaya çıkana kadar müdahalede bulunulmaz (Bass & Avolio,1995).

İstisnalarla Yönetim (Pasif): Bu anlayışta da serbest bırakıcı bir ortam yaratılması esastır. Bu anlayışın gereği sorunla karşılaşan üye sorunu kendi çabalarıyla çözmek zorundadır. Lider, izleyenlerini yerine getirdikleri görevlerinde özgür bırakmıştır (Bolat, 2008).

Serbestlik Taniyan Liderlik

Başboş liderlik modeli veya laissez-faire liderlik modeli olarak da bilinen bu modelde etkisiz bir liderlik anlayışı vardır. Bu liderler gerek kendi takipçilerine destek olmak, gerekse yol göstermek için çaba harcamazlar. İzleyenlerini etkileme konusunda isteksiz olurlar, üyelerinin ihtiyaçlarıyla ilgilenmezler. İnisiyatif alma gibi riskli işlerden kaçınırlar, sorumluluktan feragat eder, tarafsız kalmayı tercih ederler, olan bitenle ilgilenmezler (Deluga, 1990). Bu anlayışa göre hareket eden liderler, üyelerine tam bir özgürlük ortamı sağlayan, üyelerinin problemlerini görmezden gelen, onların başarı veya başarısızlığı ile ilgilenmeyen liderlerdir denilebilir. Başboş liderlik anlayışı izleyenlerde en az doyum sağlayan, en etkisiz yönetim tarzı olarak da ifade edilebilir.

Üyeler liderinden bütünüyle izole edilmiş ve karar verme sürecine hiç denilebilecek kadar az katılırlar. Örgütlerde kontrolsüz bir özgürlük anlayışının olması, kontrolün olmaması, olumlu bir örgütsel yapının olmaması anlamına gelebilir. Bireysel istekler örgütsel hedeflerin önüne geçer (Bass & Stodgill, 1990).

Okul Liderliği Kavramı

Rekabetin öne çıktığı 21. yüzyılda, verimlilik ve kalite anlayışıyla çalışması gereken bütün eğitim kurumları için liderlik oldukça önemli bir hale gelmiştir. Okulların amaçlarına ulaşmasında etkili liderlik rollerinin önemi büyüktür. Okullarda lider olarak öne çıkan kişiler öncelikle okul müdürleridir. “müdür, okulda amaçların yerine getirilebilmesi için iş görenleri örgütleyen, çalışanları yönlendirip, koordine eden ve denetleyen kişidir” (Gürsel, 1997).

Müdür okulunu öğrenme ve bir yaşam alanı haline getirmek için okulun bütün unsurlarına rehberlik etme, onları yönetme sorumluluğuna sahip olmalıdır. Profesyonel yöneticilik anlayışına sahip olan bir okul müdürü, okulunun vizyonunu ya da hedefini çalışanlarıyla birlikte oluşturmalıdır. Oluşturulan vizyon ve hedefleri aktif bir şekilde yerine getirebilmek için de, okul müdürlerinin bir takım üstün insani ve mesleki özelliklere sahip olması gereklidir. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda öğretmenler, çocuklar ve veliler de okul müdürlerini bir lider, bir yol gösterici olarak görmelidir. Okulunu yeni bir öğrenme ortamına çevirebilecek bir lider, etkili bir okul liderliği bu şekilde açıklanabilir.

Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Kavramı

Çağımızda bilginin çok hızlı gelişmesiyle her geçen daha acımasız bir hal alan rekabet ortamında örgütlerin etkili ve verimli çalışabilmeleri, üyelerinin görev alanlarının ilerisinde, fazladan rol davranışı gösterebilmelerine bağlıdır. Bu fazladan rol davranışı gösterme durumlarına tümenden ÖVD (Örgütsel Vatandaşlık Davranışları) olarak açıklanmaktadır (Kaufmann et al., 2001).

ÖVD'nin çıkış noktasını; bir ülkenin vatandaşı statüsüyle bireyler, resmi güç tarafından belirlenmiş konular dışında, kendiliğinden ortaya koyduğu fazladan olumlu davranışlar gösterebilmesi ve bu pozitif davranışların gösterilmesindeki düşüncesi “herkes kapısının önünü temizlerse sokakların pırıl pırıl olacağı” anlayışı oluşturmakta ise bu yaklaşımın örgüt ortamında da geçerli olacağı düşünülmüştür. Bu yaklaşımdan hareketle, ÖVD, insanın bireysel olarak ortaya koyduğu olumlu davranışlar göstermesinin, örgütün amaçlarına ulaşmasında önemli fayda sağlayacağı varsayımına dayandırılmıştır (Çelik, 2007).

Birçok boyut altında tanımlanan ÖVD'nin alt boyutları konusunda fikir birliği sağlanamamıştır. Bunun nedenleri üzerinde yapılan geniş bir literatür taramasının ardından 30 farklı vatandaşlık

davranışı tanımlanmış, ÖVD'nin çok boyutlu özelliğine dikkat çekilmiştir (Podsakoff et al., 2000). Fakat ÖVD ile ilgili yapılan boyutlandırma çabalarının birbirlerine çok benzediği ve karşılaşılan bir çok sınıflandırmanın, Organ (1988) tarafından yapılan beş boyutlu sınıflandırmayla benzediği görülmektedir (Basım & Şeşen, 2006). Örgütsel Vatandaşlık Davranışlarının en belirgin beş alt boyutunu aşağıdaki gibi sıralarız.

Fedakarlık (Özgecilik): Fedakarlık örgüt içinde, müşteriler, çalışanlar ya da ortaklar gibi örgütün bütün unsurlarına yardımcı olmak amacıyla etkililiklerine katkı sağlama olarak tanımlanabilir (Organ, 1997). Görevlerine yeni başlayan öğretmenlere, tecrübeli öğretmenler öğretmenlik mesleğine ve okula adapte olma, okul iş ve işleyişlerini öğrenme, okulda hâkim olan değer ve normları tanıma, sosyalleşme gibi süreçlerde yardımcı olması, özgecilik alt boyutuyla ilgili olarak okulun etkililiğine faydalı olabilir (Sezgin, 2005).

Nezaket: Örgüt içindeki görev dağılımından kaynaklanan karşılıklı olarak birbirine bağlı kişiler arasındaki olumlu iletişim durumunu ifade eder (Özdevecioğlu, 2003).

Öğretmenlerin kendi aralarında aldıkları kararlar, yapacakları aktiviteler ve karşılaşılabilecekleri problemler hususunda meslektaşlarına bilgi vermek, okul yönetimini bilgilendirmek, öğrencileri ve gerekirse velilere haber vermek gibi davranışlar, nezaket boyutunda değerlendirilecek davranışlardır (Sezgin, 2005). Bu tür davranışlar okullarda çalışan bütün unsurlar arasında olumlu iletişimi arttırabilir.

Vicdanlılık (Üstün Görev Bilinci): Bu alt boyut için örgütsel sadakat ifadesi de kullanılabilir. Çalışanların kendilerinden beklenen rol davranışlarının üstünde bir davranış göstermelerini, bir başka ifadeyle olması gereken davranıştan daha fazlasını yapma durumunu ifade eder (Çetin, 2004). Okuldaki vicdanlılık alt boyutunu öğretmenlerin, bireysel olarak sınıfları içinde öğretim aktiviteleri için ayrılan sürenin etkin bir şekilde kullanılması, akademik öğrenmeye ayrılan sürenin artırılması ve örgüt yapısını bozmadan tutarlı bir biçimde işe devam etme, işe zamanında gelme, önceden belirlenen farklı kurallara bağlı kalma gibi birçok örneklerle vicdanlılık alt boyutuna yönelik davranışları açıklayabiliriz (Sezgin, 2005).

Üyelik Erdemi (Sivil Erdem): Üyelik erdemi, örgüt yaşamına etkin ve gönüllü olarak katılma anlamına gelir (Konovsky & Organ, 1996). Öğretmenlerin, hizmet içi eğitim çalışmalarına gönüllü olarak katılmaları, meslekleri ile ilgili yayınları ve bilimsel çalışmalarını takip etmeleri, yeni öğretim yöntem ve tekniklerini takip etmeleri ve kullanmaları, kişisel ve mesleki gelişim gibi süreçlere önem vermeleri ve meslektaşlarıyla bilgi alış-verişine açık olmaları üyelik erdemi boyutuyla ilgili davranışlara örnek olarak verilebilir. (Sezgin, 2005).

Sportmenlik (Centilmenlik) : Sportmenlik, üyelerin örgütleri içinde gerginliğe sebebiyet verecek olumsuz davranışlardan kaçınma anlamına gelir. Problem durumlarını boşu boşuna büyütmeden, enerjisinin büyük bir çoğunluğunu kendi işiyle ilgili problemlerden şikayet ederek geçirmekten, mesai arkadaşlarına saygısız olma vb. davranışlardan kaçınan bireylerin bu şekildeki davranışları sportmenliğe örnek davranışlar olarak verilebilir. (İşbaşı, 2000).

Örgütsel vatandaşlık davranışlarının (ÖVD) sergilenmesinde örgütsel yapıyla birlikte örgüt üyelerinin bireysel özellikleri de önemli yer tutabilir. Olumlu kişilik özelliklerine sahip bireylerin bulunduğu örgüt ortamlarında ÖVD'yle karşılaşmanın daha kolay olacağı söylenebilir.

Okullarda Örgütsel Vatandaşlık Davranışları

Örgütsel vatandaşlık davranışının okullardaki durumunu ilk inceleyen kişiler olarak DiPaola & Tschannen-Moran (2001) öne çıkmaktadır. Örgütsel vatandaşlık davranışlarının okullardaki durumları, kesin bir şekilde belirlenememiştir. (DiPaola & Hoy, 2005:35).

Bu konuda okullarda yapılan araştırma sonuçlarının, örgütsel vatandaşlık davranışlarının gerçekleşmesi konusundaki gerekliliğin, diğer örgütsel yapılara göre çok farklı olduğu söylenebilir. Çünkü öğretmenler, zamanlarının büyük bir çoğunluğunu okulda harcamalarının yanında, bireysel ve kurumsal hedefleri geliştirmek için çalışırlar ve bunu paylaşırlar. Bununla birlikte öğretmenler, meslektaşları ile birlikte öğrencilerinin akademik başarılarının artması, dolayısıyla okullarının başarısının artması için de çalışırlar (DiPaola & Hoy, 2005). Bütün bunların etkili bir şekilde gerçekleşebilmesi için, öğretmenler yüksek düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışlarını sergilemesi gerektiği ifade edilebilir.

Türkiye’de örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili araştırmaların oldukça az olması, var olan çalışmalara da son yıllarda yapılan çalışmalar şeklinde karşılaşılması, hemen hemen hepsinin tek bir ilde yapılması da bu alanda tespit edilen önemli bir eksikliklerdir.

MATERYAL VE METOT

Araştırma Modeli

Bu araştırma okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi amacıyla planlandığından araştırma deseni, nedensel-karşılaştırmalı (causal-comperative) model olarak tercih edilmiştir. Nedensel-karşılaştırmalı modelde (Büyüköztürk ve ark., 2008) ortada var olan bir durum ya da olayın sebepleri neden-sonuç ilişkisi dikkate alınarak incelenmektedir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini okul öncesi öğretmenleri ile sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu ise Gaziantep ilindeki farklı eğitim kurumlarında çalışan ve tesadüfî yöntem ile belirlenen 125 okul öncesi, sınıf ve branş öğretmeni oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Çok Faktörlü Liderlik Ölçeği: Çok faktörlü liderlik ölçeği, Bernard BASS tarafından 1985 yılında liderlik stillerini, çoklu faktörlere göre ortaya çıkarmak üzere hazırlanmış bir ölçektir. Orijinali İngilizce’den Türkçe’ye Ölçek Türkçeye Akdoğan (2002) tarafından konu uzmanı farklı üç İngilizce dili öğretim elemanına çevrili yapılmış ve benzer yargılar ölçeğe direk alınmış, farklı çıkan yargıların üzerinde tartışma yaratılarak doğru yargıya gidilmesi sağlanmıştır. Ölçek 36 ifadeden oluşmakta ve ifadeler “Hiç katılmıyorum”dan, “Tamamen Katılıyorum”a kadar 5 aşamalı Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Ölçekte bulunan 36 ifadenin ölçtüğü liderlik stilleri 3 genel faktör altında, 7 faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin araştırmacı tarafından yapılan faktör analizinde Cronbach alfa değeri (0,919) olarak belirlenmiştir.

Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Ölçeği: Örgütsel vatandaşlık davranışlarını ölçmek için bu araştırmada kullanılan ölçek; Podsakoff et al., (1990) tarafından geliştirilen Organizational Citizenship Behaviors Scale adlı ölçek temel alınarak hazırlanmıştır. Bu ölçek daha önce, Dilek (2005) tarafından hazırlanan doktora tezinde Türkçeye uyarlanarak kullanılmıştır. Ölçeğin 4 alt

boyutu için araştırmacı tarafından ayrı ayrı yapılan güvenilirlik analizinde, Cronbach alfa değerleri fedakârlık (0,664), nezaket (0,635), vicdanlılık (0,586) ve üyelik erdemi (0,870) şeklinde çıkmıştır.

İstatistiksel Analiz

Veriler hiyerarşik çoklu doğrusal regresyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizine başlamadan önce veriler eksik değer, aykırı değer, normallik, çoklu değişme açısından incelenmiş, bir başka ifadeyle analizlerin varsayımları test edilmiştir. Araştırma modelimizde bağımlı değişken öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını incelerken cinsiyet, yaş, kıdem ve öğrenim değişkenlerinin kontrol edildiği hiyerarşik çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Test edilmek istenen model: “Okul müdürlerinin liderlik stilleri öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkilemektedir”.

BULGULAR

Tablo 1. Örneklem demografik değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler	Alt değişkenler	N	%
Cinsiyet	Erkek	65	52,0
	Kadın	60	48,0
Yaş	20-25	13	10,4
	26-30	39	31,2
	31-35	56	44,8
	36 ve üzeri	17	13,6
Kıdem	1-5 yıl	38	30,4
	6-10 yıl	59	47,2
	11 ve üzeri	28	22,4

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu cinsiyet dağılımı hususunda erkek öğretmenlerden oluşmaktadır(% 52,0). Yaş dağılımında ise 31 – 35 yaş aralığındaki öğretmenler % 44,8 ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Öğretmenlerin çalışma süreleri konusunda yani kıdem bakımından çoğunluğu 6-10 yıl arası çalışma süresindeki öğretmenler almaktadır (% 47,2).

Tablo 2. Okul müdürlerinin liderlik stillerinin öğretmenlerde örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi konusunda yapılan araştırma sonuçlarına göre ÖVD ve alt boyutlarının, Liderlik Stilleri ve alt boyutlarının genel aritmetik ortalamaları

Boyutlar	N	Min.	Maks.	X _{ort}	S.ht.	S.S.
ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI	125	3	5	4,10	0,035	0,395
Nezaket Davranışı Ortalaması (ÖVD)	125	2,8	5	4,15	0,044	0,496
Üyelik Edemi Ortalaması (ÖVD)	125	2	5	3,86	0,064	0,710
Vicdanlılık Davranışları Ortalaması (ÖVD)	125	3	5	4,20	0,045	0,498
Fedakarlık Davranışı Ortalaması (ÖVD)	125	3	5	4,21	0,442	0,495
LİDERLİK DAVRANIŞLARI ORT. GENEL	125	1,5	4,4	3,11	0,048	0,534
Karizmatik (İlham Verici) Liderlik Ortalaması	125	1,4	4,7	3,14	0,059	0,658
Entelektüel Uyarım Ortalaması	125	1	4,5	2,98	0,063	0,700
Bireysel Destek Ortalaması	125	1,4	4,8	3,12	0,072	0,805
Ödüle Bağlılık (Koşulsal Ödül)	125	1,3	4,7	3,10	0,060	0,672
İstisnalarla Yönetim (Aktif)	125	1,3	4,3	2,97	0,049	0,546
İstisnalarla Yönetim (Pasif)	125	1	5	3,13	0,065	0,723

Tablo 2’deki değerlere bakıldığında, öğretmenlerin ÖVD puanlarının yüksek düzeyde “Kısmen - Tamamen katılıyorum” (2,4 - 5,0) aralığında olduğu, liderlik stilleri puanlarının da aynı

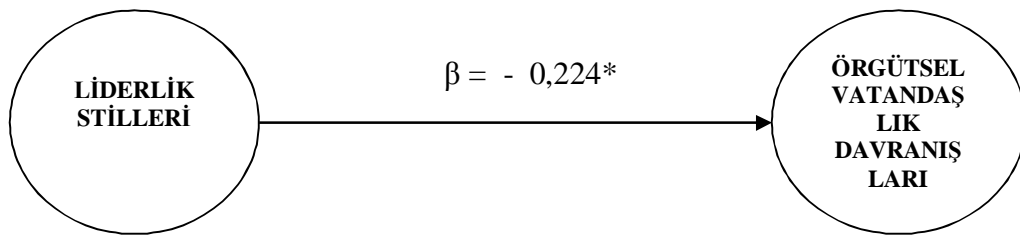
şekilde yüksek düzeyde “Katılmıyorum – Tamamen Katılıyorum” (0,8 – 5,0) aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Okul müdürlerinin liderlik stilleri genel ortalamasının ÖVD’nin alt boyutlarından nezaket davranışlarına etkisinin yordamasına ilişkin hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçları:

Model		Bağımlı Değişken: ÖVD' nin Alt Boyutlarından Nezaket Davranışları							
Bağımsız Değişkenler		B	Std. Hata	Beta	t	p	F	R ²	ΔR ²
1. ADIM	Sabit	4,106	,225		18,271	,000	0,455	,0,011	0,047*
	Cinsiyet	,004	,093	,004	,044	,965			
	Yaş	,085	,078	,146	1,089	,278			
	Kıdem	-,094	,090	-,138	-1,051	,295			
2. ADIM	Sabit	4,794	,358		13,399	,000	1,843	0,058	
	Cinsiyet	-,044	,093	-,044	-,471	,638			
	Yaş	,105	,077	,181	1,363	,175			
	Kıdem	-,105	,088	-,154	-1,193	,235			
	Liderlik Genel Ort.	-,208	,085	-,224	-2,440	,016*			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 4’te görüldüğü gibi, 1. adımda öğretmenlerin cinsiyet, kıdem ve yaş değişkenleri kontrol edilmiş olup, 2. adımda liderlik stilleri genel ortalamasının algı puanı doğrudan tanımlama (enter) metodu ile modele eklenmiştir. Yapılan hiyerarşik çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda okul müdürlerinin liderlik stilleri, öğretmenlerde ÖVD’nin alt boyutlarından nezaket boyutunu anlamlı bir şekilde etkilemektedir (= -,224 p < 0,5). Öğretmenlerde ÖVD’nin alt boyutlarından nezaket davranışlarındaki varyansın % 4,7 si okul müdürlerinin liderlik stilleri ile açıklanmaktadır. (ΔR²=,047, p<.05). Demografik değişkenlerin varyansa anlamlı bir katkısının olup olmadığına baktığımızda demografik değişkenlerin anlamlı katkısı olmadığı görülmektedir (R² =,011, p < .05). Bu durumda varyansın tamamına yakını liderlik stilleri tarafından sağlanmaktadır ve modelimiz anlamlıdır. (F=1.843 , p < .05).

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

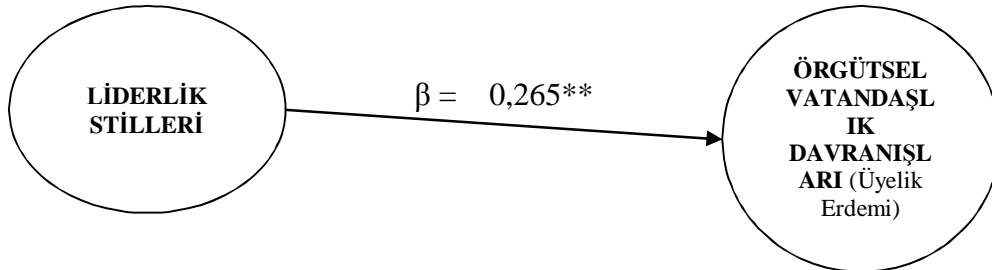
Şekil 1. Okul müdürlerinin liderlik stillerinin, öğretmenlerin ÖVD’nin alt boyutlarından nezaket davranışlarına etkisi

Tablo 4. Okul müdürlerinin liderlik stilleri genel ortalamasının, ÖVD'nin alt boyutlarından Üyelik Erdemi boyutunu etkisini yordamasına ilişkin hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçları:

Model		Bağımlı Değişken: ÖVD' nin Alt Boyutlarından Üyelik Erdemi Boyutu							
Bağımsız Değişkenler		B	Std. Hata	Beta	t	p	F	R ²	ΔR ²
1. ADIM	Sabit	4,157	,322		12,894	,000	0,335	0,008	0,065**
	Cinsiyet	-,125	,133	-,089	-,944	,347			
	Yaş	-,044	,112	-,053	-,393	,695			
	Kıdem	,002	,129	,002	,016	,987			
2. ADIM	Sabit	2,995	,508		5,891	,000	2,372	0,073	
	Cinsiyet	-,045	,132	-,032	-,338	,736			
	Yaş	-,078	,110	-,093	-,710	,479			
	Kıdem	,020	,125	,021	,162	,871			
	Liderlik Genel Ort.	,352	,121	,265**	2,902	,004			

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 4'te görüldüğü gibi, 1. adımda öğretmenlerin cinsiyet, kıdem ve yaş değişkenleri kontrol edilmiş olup, 2. adımda liderlik stilleri genel ortalamasının algı puanı doğrudan tanımlama (enter) metodu ile modele eklenmiştir. Yapılan hiyerarşik çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda okul müdürlerinin liderlik stilleri genel ortalaması, öğretmenlerde ÖVD'nin alt boyutlarından üyelik erdemi boyutunu anlamlı bir şekilde yordamaktadır (= ,265 p < 0,01). Öğretmenlerde ÖVD'nin alt boyutlarından üyelik erdemi boyutundaki varyansın % 6,5 i okul müdürlerinin liderlik stilleri ile açıklanmaktadır. (ΔR²=,065, p<.01). Demografik değişkenlerin varyansa anlamlı bir katkısının olup olmadığına baktığımızda demografik değişkenlerin anlamlı bir katkısı olmadığı görülmektedir (R² =,008, p>.01). Bu durumda varyansın tamamına yakını liderlik stilleri tarafından sağlanmaktadır ve modelimiz anlamlıdır (F = 2,372, p<.01).

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Şekil 2. Okul müdürlerinin liderlik stillerinin, öğretmenlerin ÖVD'nin alt boyutlarından üyelik erdemi davranışlarına etkisi

TARTIŞMA SONUÇ

Araştırmada örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili genel olarak, okul yöneticilerinin liderlik stillerine bağlı olmaksızın öğretmenlerin yüksek oranda örgütsel vatandaşlık davranışları sergiledikleri görülmektedir. Bu durum öğretmenlik mesleğinin özveri isteyen, vicdani yönü ağır bir yanının olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca mevcut öğretmenlerimizin mesleğini icra etme noktasında karşılaştıkları birçok maddi ve manevi zorluğa rağmen, ÖVD'nı sergileme konusunda olumlu bir sonucun çıkmasını sevindirici bir sonuç olarak yorumlayabiliriz.

Çalışmada elde edilen bir başka sonuç; liderlik stilleri genel ortalaması ile ÖVD'nin nezaket boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç çıkmasıdır. Bu sonuçtan hareketle, okul müdürlerinin liderlik stillerinin, öğretmenlerde görülen ÖVD'nin boyutlarından nezaket boyutunu pozitif yönde etkilediği söylenebilir. Okullarda nezaket davranışları; öğretmenlerin kendi içlerinde aldıkları kararlar, aktiviteler ve karşılaşabilecekleri sorunlar konusunda meslektaşlarını ve okul yönetimini bilgilendirmek, öğrencileri, gerekirse velileri haberdar etmek gibi davranışlar şeklinde sıralanabilir. Okullarda bu tür davranışlar olumlu iletişimi arttırabilir. Okul yöneticilerinin öğretmenlerle pozitif yönlü iletişim kurma, başarıyı takdir etme, adil olma, hataları kalabalık içinde eleştirmeme gibi olumlu liderlik özellikleri bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olabilir.

Araştırmamızda liderlik stilleri genel ortalaması ile ÖVD'nin üyelik erdemi boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir sonuç çıkması da elde edilen bir başka sonuçtur. Bu sonuçtan hareketle, okul müdürlerinin liderlik stillerinin, öğretmenlerde görülen ÖVD'nin boyutlarından üyelik erdemi boyutun pozitif yönde etkilediği söylenebilir. Öğretmenlerin, hizmet içi eğitim aktivitelerine gönüllü katılımları, öğretmenlik mesleği ile ilgili yayınları ve bilimsel çalışmalarını takip etmeleri, yeni öğretim yöntem ve tekniklerini takip etmeleri ve uygulamaları, kişisel ve mesleki gelişim gibi süreçlere önem vermeleri ve meslektaşlarıyla bilgi alış-verişine açık olmaları üyelik erdemi boyutuyla ilgili davranışlara örnek olarak verilebilir. Öğretmenlerin bu tür mesleki ve kişisel gelişim çabaları hem mesleki açıdan gelişimi sağlayacak hem de öğretmenlik mesleğinin çalışma grubu olan öğrencileri yani bir ülkenin geleceğini olumlu etkileyecektir. Okul yöneticilerinin yenilikçi olma, sorumlu davranma, eski durumlara yeni bakış açıları ortaya koyma, yaratıcılığı teşvik etme, çalışanlarına güvenme gibi olumlu liderlik özellikleri bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olabilir.

KAYNAKLAR

- Antonioni, D. (2000). Leading, managing, and coaching. *Industrial Management*, 42 (5), 27–33.
- Bass, B. & Stodgill, R. M. (1990). *Handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications*. Free Press.
- Bass, B. M. & Avolio, B. J. (1995). *MLQ-Multifactor Leadership Questionnaire*, CA: Mind Garden Inc. USA.
- Basım, H. N. & Şeşen, H. (2006). Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği uyarlama ve karşılaştırma çalışması, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(4), 83–101.
- Tamer, B., Seymen, O.A., Bolat, O.İ. & Erdem, B. (2008), *Yönetim ve Organizasyon*, Detay Yayınları, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelik, V. (2003). *Eğitimsel Liderlik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çelik, M. (2007). *Örgüt Kültürü ve örgütsel vatandaşlık davranışı-bir uygulama-*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- Çetin, M. Ö. (2004). *Örgütsel Vatandaşlık Davranışı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Deluga, R. J. (1990). The effects of transformational transactional and laissez faire leadership characteristics on subordinate influencing Behavior. *Basic and Applied Social Psychology*, 11(2), 191-203.
- DiPaola, M. F. & Tschannen-Moran, M. (2001). Organizational citizenship behavior in schools and its relation to school climate. *Journal of School Leadership*, 11(5), 424–447.

- DiPaola, M. F., Tarter, C. J. & Hoy, W. K. (2005). Measuring organizational citizenship in schools: The OCB scale. In W. K. Hoy & C. Miskel (Eds.). *Educational Leadership and Reform* (319–342). Greenwich, CN: Information Age.
- Eren, E. (1998). *Yönetim ve Oraganizasyon*. İstanbul: Beta Yayınevi
- Erol, A. (2012). *Resmi ve özel ilköğretim okulu sınıf şube rehber öğretmenlerinin öğretimsel liderlik rollerinin karşılaştırılması (İstanbul ili Anadolu yakası örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Genç, N. & Halis, M. (2006). *Kalite Liderliği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Gül, H. & Çöl, G. (2003). Atıf teorisinde belirtilen karizmatik lider özelliklerinin üçlü örgütsel bağlılık modeliyle ilişkileri üzerine bir araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17 (3/4),163–184.
- Güney, S. (2012). *Liderlik*. Birinci baskı. Nobel yayınları. Ankara.
- Gürsel, M.(1997). *Okul yönetimi*. Konya: Mikro Yayınları.
- Hedlund, J., Forsythe, G. B., Horvath, J. A., Williams, W. M., Snook, S., & Sternberg, R. J. (2003). Identifying and assessing tacit knowledge: Understanding the practical intelligence of military leaders. *The Leadership Quarterly*, 14(2), 117-140.
- Hersey, P. Blanchard, K.H. & Johnson, D.E. (1996). *Management of Organizational Behavior:Utilizing Human Resource*,7th Edition, NJ:Prentice-Hall Inc.
- İşbaşı, J. Ö. (2000). Örgütsel vatandaşlık davranışı: farklı ölçeklerin uygulanabilirliğine ilişkin bir çalışma, 8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi: 359–372.
- Kaufmann, J. D., Stamper, C. L. & Tesluk, P.E. (2001). Do supportive organizations make for good corporate citizens, *Journal of Managerial Issues*, 13 (4),436- 449.
- Konovsky, M. A. & Ogan D. W. (1996). Dispositional and contextual determinants of organizational citizenship behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 17, 253-266.
- Leithwood, K. & Jantzi, D. (1999). *The Effects of Transformational Leadership on Organizational Conditions and Student Engagement with School*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association (Montreal, Quebec, Canada, April 19–23, 1999).
- Lunenburg, F. C. (2003). *Emerging Perspectives: The Usefulness of the Construct of Transformational Leadership in Educational Organizations*. Paper presented at the Annual Meeting of The National Council of Professors of Educational Administration. (Sedona,AZ, August 5–8, 2003).
- Marino, S. (1999). The difference between managing and leading, *Industry Week*, June 7, 248 (11), 10.
- Meriwether, C. & Duyar, İ. (1997). *Okul Yönetimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Dizisi.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational Citizenship Behavior: The Good Soldier Syndrome*, Lexington, M. A.: Lexington Books.
- Organ, D. W. (1997). Organizational citizenship behavior: it's construct clean-up time, *Human Performance*, 10 (2), 85–97.
- Owen, H., Hodgson, V. & Gazzard, N. (2007). *Liderlik el kitabı, etkin bir liderlik için eksiksiz ve pratik bir kılavuz*. Optimist yayınları. İstanbul.
- Özdevecioğlu, M. (2003). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ile Üniversite Öğrencilerinin Bazı Demografik Özellikleri ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişkilerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 117-135.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Paine, J. B., & Bachrach, D. G. (2000). Organizational citizenship behaviors: A critical review of the theoretical and empirical literature and suggestions for future research. *Journal of management*, 26(3), 513-563.

- Sezgin, F. (2005). Örgütsel Vatandaşlık Davranışları: Kavramsal Bir Çözümleme ve Okul Açısından Bazı Çıkarımlar. *G.Ü.Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 317-339.
- Yörük, S. & Akdağ, G. A. (2010). İlköğretim okul müdürlerinin öğretimsel liderlik davranışlarının etkililiği ölçeğinin geliştirilmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 3 (1), 66-92.
- Yukl, G.(1989). Managerial leadership: a review of theory and research. *Journal of Management*, 15 (2), 251-289

EXTENDED ABSTRACT

As an instructional source, the school administrator directly tries to improve learning medium. Developing effective communication with teachers, the school administrator encourages them to apply recent teaching strategies and materials. Executives appraise school administrators periodically. As an instructional resource, the most significant role of a school administrator is to provide better facilities for a better instruction. The administrator, who provides better instruction facilities, improves strategies and materials to improve instruction. In the framework of human resources development program, the school administrator provides instructional research periodicals regularly, and describes new developments in curriculum development and child learning to teachers in his/her institution. Effective school administrators differ from ineffective ones in terms of visions in providing a better school environment. Effective school administrators are capable in providing necessary materials to increase teacher performance and student success to the top point. As for the other selective and systematic supporting ways applied by these administrators, evaluating the teachers very carefully, awarding successful teachers and planning can be some of them. Effective school administrators not only deal with the performances of teachers, but also with how they perceive the performance itself. School administrator helps teachers pursue their individual tasks better and provides ideal environment for student development (Yörük and Akdağ, 2010).

Dictionary definition of leadership is “director, pied piper, and frontrunner”. However, this definition limits the term leadership to a narrow path. A leader is not only a person who leads a group, but also demonstrates new goals and objectives to large masses (Güney, 2012). Being a leader is not always easy. From many aspects being an administrator is much more easier than being a leader because administration is usually related with duties and procedures. Leadership is not related to who the person is but how he or she expresses him or herself. For this reason a good leadership with the best of everything is incredibly effective and it brings out such results that administration would never manage to handle directly. (Owen et al, 2007). As for education medium, instructional leadership behaviors displayed by administrators have some consequences. Instructional leadership is a leadership type that focuses on instruction. Thus, such a leadership behavior can be acquired through education. This leadership theory claims that instructional leadership can be developed through education. Teachers or administrators who fulfill instructional leadership roles will have positive effects on instructional culture of the organization simultaneously, which is utmost important for the institution (Erol, 2012).

It has been observed that studies in literature commonly focus on some effects of leadership behaviors displayed by administrators on employers. However, the studies on people who work in the field of education have been observed to be limited. Especially the number of studies that focus on the effects of school administrators’ leadership characteristics on organizational citizenship behavior of teachers are restricted. In this framework, this study aimed to find out the effects of school administrators’ leadership characteristics on organizational citizenship behavior of teachers. 125 volunteer preschool, class and branch teachers participated in the

study. Data of the study were collected through “Multifactor Leadership Scale” and “Organizational Citizenship Behaviors Scale”. In order to find out the relationship among variables, multiple regression analysis was applied through SPSS 20 program. According to the results of this analysis, there was a positive relationship between overall average of leadership styles of school principals and organizational citizenship behaviors sub-dimensions and membership morality dimensions. Deriving from these results, it can be inferred that leadership behaviors displayed by school administrators are significant indicators on organizational citizenship behaviors of teachers.

YEREL YÖNETİMLERİN YAPTIRDIĞI SPOR PARKLARIYLA İLGİLİ SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ (MERSİN ÖRNEĞİ)

THE PROBLEMS AND RESOLUTION ADVISORY RELATED THE SPORTS PARKS BUILT BY THE LOCAL GOVERMENT (MERSIN EXAMPLE)

¹Cansın KÜLEKÇİ TATLI ²Mehmet GÜNDOĞDU

¹Pakize Kokulu Anadolu Lisesi, Mersin

²Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Alman Dili Bölümü, Mersin

*e-mail: cansintatli@hotmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Mersin ilinde yerel yönetimler tarafından yapılan spor parkları ile ilgili sorunları belirlemek ve söz konusu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunmaktır. Araştırmaya Mersin ilinde yerel yönetimler tarafından oluşturulan spor parklarını kullanan 166 kişi katılmıştır. Katılımcıların kişisel özelliklerini ve spor parkları ile ilgili düşüncelerini belirlemek için 6 demografi ve 22 kapalı uçlu soru olmak üzere toplam 28 sorudan oluşan anket kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizinde SPSS 11.0 programında frekans analizleri kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda spor parklarını kullanan bireylerin orta ve üzeri yaş grubunda bulunan kadınlardan oluştuğu, mesleki özelliklerine göre ele alındığı zaman parkları en fazla ev hanımlarının kullandığı tespit edilmiştir. Spor parklarının en fazla kullanılma nedenlerinin başında sağlıklı bir yaşama sahip olma ve kilo kontrolünün geldiği tespit edilmiştir. Spor parklarının tercih edilmesinde en fazla açık havada spor yapma ve parkların ücretsiz olması gibi unsurların geldiği bulunmuştur. Bunun yanında katılımcı görüşlerine göre uygulanan egzersiz türleri, parkların sağlık açısından yeterlilikleri, parklardan yararlanan kişilerin oranları hakkında çeşitli bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Yerel yönetimler, spor, spor parkları

ABSTRACT

Aim of this study is to identify the problems related to sports parks built by local authorities in Mersin province and suggest solutions related to those problems. 166 participants who regularly used the sports parks built by local authorities in Mersin province participated in the study. A questionnaire that consisted of 28 questions 6 of which were demographic and 22 were close-ended questions was applied to the participants. Frequency analyses were used at SPSS 11.0 program to analyze the data of the study. Results of the study revealed that the users of these parks were women at middle or above-middle age, and as for their professional characteristics, housewives were the most frequent job group that used sports parks. The main reasons for using sports parks were pursuing a healthy life and weight control. It was also found out that the main reason for people to prefer sports parks was doing sports in open air and their being free of charge. Furthermore, some other findings on exercise types in these parks, their being sufficient in terms of health, and the rate of people benefitting from these parks were also obtained.

Key words: Local authorities, sports, sports parks

JEL CODE: L83, I18

GİRİŞ

Günümüzde spor; ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel olmak üzere pek çok olgu ile beraber anılmaktadır. İnsanların ergenlik öncesi ve sonrası dönemlerde düzenli olarak katıldıkları spor etkinlikleri sağlıklı bir fiziki yapının gelişmesine yardımcı olurken, insanların ruhsal gelişimlerini de desteklemektedir. Gelecek yıllarda toplumda sorumluluk sahibi olacak yetişkinlerin iyi alışkanlıklar edinmesinde, bireyler arası iyi ilişkilerin kurulmasında ve söz

* Bu çalışma 2013 yılında Mersin Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı'nda sunulan "Yerel Yönetimlerin Yaptığı Spor Parklarıyla İlgili Sorunlar Ve Çözüm Önerileri (Mersin Örneği)" başlıklı tez çalışmasından türetilmiştir.

konusu ilişkilerin devam ettirilmesinde çocukluktan başlayan spor yaşamı büyük önem taşımaktadır (Yazarer ve ark., 2004).

Spor amaçlı yapılan hareketler belirli bir düzen içerisinde ve mücadele ruhu ile yapılmalıdır. Bu bağlamda spor; insanların mücadele etmek, yarışmak, eğlenceli vakit geçirmek ve sağlıklı yaşama kavuşabilmek için belirli kurallar çerçevesinde maksatlı, bilinçli hareketlerin bütünüdür (Ramazanoğlu ve ark., 2005). Ayrıca spor, grup çalışmalarını, karşılıklı dayanışmanın oluşturulmasını ve toplum üyeliğinin kazanılmasını sağlayan önemli bir sosyalleşme aracıdır. Spor faaliyetleri bir takım fiziksel aktiviteler bütünü olmasının yanında, insanlara birer kişisel ve sosyal kimlik hissi ve grup üyeliği duygusu vermesi ile bireyin sosyalleşmesine yardımcı olan özel bir alandır (Aksoy, Bakış & Ünveren, 2012).

Yerel yönetimler, pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de halka en yakın kuruluşlardır. Toplumsal yaşamda, yerel yönetimler için halkın güven ve desteğini kazanmak öteki kamu kuruluşlarından daha fazla önem taşımaktadır. Bu nedenle halkın ihtiyaç ve isteklerine duyarlı davranmak, halkın sürekli desteğini, beğenisini ve güvenini sağlamak yerel yönetimler için önemlidir. Halkın bu beklentilerini karşılamak içinde spor, yerel yönetimler için vazgeçilmez unsurlardan biridir (Çoban & Devecioğlu, 2006).

İnsanların rekreasyon ve spor amaçlı tercih ettikleri yerlerin başında yerel yönetimler tarafından oluşturulmuş olan parklar gelmektedir (Şimşek ve ark., 2011). Söz konusu parklar yerel yönetimlerin denetiminde yapılmakla beraber, parklar ile ilgili her türlü sorumluluk yerel yönetimlerin bünyesinde bulunan park ve bahçeler müdürlükleridir (Zengin & Öztaş, 2008). Özellikle günümüzde yerel yönetimlerin spor ve rekreasyon etkinlikleri için oluşturdukları parklara çeşitli egzersiz aletleri de yerleştirdikleri görülmektedir. ancak parklara yerleştirilen kondisyon aletlerinin kullanım, bakım ve onarımları ile ilgili çeşitli sorunların olduğu bilinmektedir (Ertaş, 2006). Yapılan bu çalışmada yerel yönetimler tarafından oluşturulan söz konusu spor ve rekreasyon parkları ile ilgili sorunların ve çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL ve METOT

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Mersin büyükşehir belediyesine bağlı belediyelerin yaptırdığı spor parklarına egzersiz yapmaya gelen kişilerden oluşmaktadır. Örneklem grubu ise kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi ile belirlenmiş 166 kişiden oluşmuştur. Örneklem grubu, anketlerin uygulanması sırasında herhangi bir özel durum göz önünde bulundurulmadan, bağımsız değişken tespitine gidilmeden ulaşılabilen katılımcı sayısı yaklaşımı ile belirlenmiştir.

Veri Toplama Materyali

Araştırma veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Kullanılan ankette 6 demografik soru (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, aylık gelir) ve 22 kapalı uçlu soru (evet-hayır, hiç-bazen-her zaman) olmak üzere toplam 28 soru bulunmaktadır. Anket sorularının anlaşılabilirliği bakımından 30 katılımcıya, 15 gün ara ile ön test uygulaması yapılmıştır ve problemleri görülen sorular tekrar düzenlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Veri toplama işlemi kapsamında Mersin’de spor parklarında spor yapmaya gelmiş insanlarla bire bir görüşülerek, araştırmayla ilgili bilgi verdikten sonra, araştırmaya katılmak isteyen gönüllü adaylara anketler uygulanmıştır.

İstatistiksel Analiz

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizlerinde SPSS 11.0 programında frekans analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların bazı demografik özelliklerine ve parkları kullanma amaçlarına göre dağılımları

Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler	f	%
Cinsiyet	Kadın	90	54,2
	Erkek	76	45,8
Yaş	18-20 yaş	20	12,0
	21-30 yaş	38	22,9
	31-40 yaş	34	20,5
	41-50 yaş	33	19,9
	50+ yaş	41	24,7
	Meslek	Ev hanımı	44
İşsiz		11	6,6
Memur		16	9,6
İşçi		9	5,4
Özel Sektör		18	10,8
Serbest meslek		9	5,4
Öğrenci		36	21,7
Emekli		23	13,9
Okur-yazar		3	1,8
İlkokul		19	11,4
Eğitim durumu	Ortaokul	30	18,1
	Lise	48	28,9
	Üniversite ve üstü	66	39,8
	Evli	96	57,8
Medeni durum	Bekâr	61	36,7
	Boşanmış	5	3,0
	Dul	4	2,4
	Sağlıklı bir yaşam sürmek	105	65,7
Spor parklarını kullanma amaçları	Kilo kontrolü sağlamak	25	15,1
	Spor yaparak zihnini sağlam tutmak	8	4,8
	Sosyal çevresini genişletmek	8	4,8
	Boş zamanları değerlendirmek	13	7,8
	Vücut kaslarını geliştirmek	3	1,8

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan bireylerinin büyük bir bölümünün kadın (%54,2) olduğu, yaş gruplarına göre değerlendirildiği zaman en fazla 50+ yaş grubundaki bireylerin parkları spor amaçlı kullandıkları, mesleki açıdan ele alındığı zaman parkları spor amaçlı en fazla ev hanımlarının kullandığı (%26,5), bunun yanında katılımcıların büyük bir bölümünün üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip (%39,8) olduğu, yine katılımcıların büyük bir bölümünün evli (%57,8) olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların rekreasyon ve spor amaçlı yapılan parkları kullanma amaçlarının başında sağlıklı bir yaşa sürme (%65,7) düşüncesinin geldiği tespit edilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların parkları tercih etme nedenleri

Parkların tercih edilme nedenleri	f	%
Ücretsiz olduğu için	48	29,5
Açık havada spor yapmak için	81	48,5
Spor salonlarının ücretleri yüksek olduğu için	11	6,6
Spor salonlarının ortam ve hijyen sıkıntısı olduğu için	1	0,6
Evine yakın olduğu için	20	12
Ben spor yaparken çocuğum parkta oynayabiliyor	4	2,4
Toplam	166	100

Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümünün (%48,5) parkları tercih etme nedenlerinin başında açık havada spor yapma amacının geldiği tespit edilmiştir. Bu nedeni sırasıyla parkların ücretsiz olmasının (%29,5), parkların katılımcıların evlerine yakın olmasının (%12), spor salonlarının ücretlerinin yüksek olmasının (%6,6), katılımcılar spor yaparken çocuklarının da parklarda oynayabilmelerinin (%2,4), spor salonlarının ücretlerinin yüksek olmasının (%0,6) geldiği belirlenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların parklarda spor yapmadan önce sağlık kontrollerinden geçme ve ısınma yapma düzeyleri

	f	%
Sağlık kontrolünden Evet	32	19,3
geçme Hayır	134	80,7
Çalışmalardan önce Her zaman yapıyorum	72	43,4
ısınma yapma Bazen yapıyorum	67	40,4
durumu Hiç yapmıyorum	27	16,3

Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümünün parklardaki spor aktivitelerine katılmadan önce sağlık kontrolünden geçmedikleri (%80,7) tespit edilmiştir. Bunun yanında katılımcıların %43,4'ünün çalışmalardan önce her zaman ısınma çalışması yaptıkları, buna karşılık katılımcıların %40,4'ünün ara sıra ısınma çalışması yaptıkları, %16,3'ünün ise hiç ısınma çalışması yapmadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların spor uzmanı gözetiminde spor yapma ve çalışmalarda spor kıyafeti kullanma düzeyleri

	f	%	
Spor uzmanı gözetiminde çalışma düzeyi	Evet	7	4,2
	Hayır	159	95,8
Çalışmalarda spor kıyafeti kullanma düzeyi	Her zaman	120	72,3
	Ara sıra	46	27,7

Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümünün herhangi bir spor uzmanı gözetiminde çalışmadıkları (%95,8), bunun yanında katılımcıların %72,3'lük bir kesiminin spor etkinliklerinden önce ısınma çalışması yapmadıkları tespit edilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların spor aletlerinin üzerinde kullanım biçimlerinin yazması ve aletlerin hangi kas gruplarını çalıştırdığına ilişkin düşünceleri

		f	%
Spor aletlerinin üzerinde kullanım biçimleri yazıyor mu?	Evet	31	18,7
	Hayır	135	81,3
	İyi biliyorum	22	13,3
Hangi aletin hangi kas grubunu çalıştırdığını biliyor musunuz?	Biraz biliyorum	112	67,3
	Hiç bilmiyorum	32	19,3

Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümü (%81,3) parklardaki spor aletlerinin üzerinde aletlerin kullanım biçimleri ile ilgili yeterli bilgi yazmadığını belirtmişlerdir. Bunun yanında katılımcıların büyük bir bölümünün hangi aletlerin hangi kas gruplarını çalıştırdığını biraz bildikleri (%67,3), buna karşılık katılımcıların %13,3'ünün aletlerin kullanımını iyi düzeyde bildikleri, %19,3'ünün ise aletlerin kullanımını hiç bilmedikleri tespit edilmiştir.

Tablo 6. Parkların spor amaçlı kullanımlarında görülen bazı sorunlara ilişkin katılımcı görüşleri

		f	%
Parklarda spor kıyafetsiz aletleri kullanan kişiler gördünüz mü?	Hiç görmedim	7	4,2
	Ara sıra gördüm	67	40,4
	Her zaman gördüm	92	55,4
Kalabalıktan dolayı parklarda spor aletlerini kullanamadığınız zamanlar oldu mu?	Hiç yaşamadım	16	9,6
	Ara sıra yaşadım	118	71,1
	Çok yaşadım	32	19,3
Spor çalışmaları yapılan parklardaki dinlenme ve bekleme yerlerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	21	12,7
	Hayır	145	87,3
Spor parklarının yakınlarında olası sağlık sorunları için sağlık ocağı, ambulans ve doktor bulunuyor mu?	Evet	40	24,1
	Hayır	126	75,9
Spor parklarındaki spor aletlerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	48	28,9
	Hayır	118	71,1
Spor parklarının amacına uygun hizmet verdiğine inanıyor musunuz?	Çok inanıyorum	35	21,1
	Biraz inanıyorum	97	58,4
	Hiç inanmıyorum	34	20,5

Tablo 6'ya göre katılımcıların büyük bir çoğunluğunun parklarda spor kıyafeti olmayan kişilerin spor aletlerini kullandıklarını belirttikleri (%55,4), katılımcıların bazı zamanlarda aşırı yoğunluktan ara sıra kondisyon aletlerini kullanamadıkları (%71,1), spor parklarının yakınlarındaki dinlenme ve bekleme yerlerinin yetersiz olduğunu düşündükleri (%87,3), spor parklarının yakınlarında olası sağlık risklerinde müdahale edecek olan sağlık ocağı, doktor ve ambulans bulunmadığını düşündükleri (%75,9), parklarda bulunan aletlerin sayılarının yetersiz olduğunu ifade ettikleri (%71,1) ve parkların amacına uygun hizmetleri kısmen verdiğini düşündükleri (%58,4) tespit edilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonunda, spor amaçlı parkları en fazla kadınların kullandıkları, yaş ortalaması açısından en fazla 50 yaş ve üzeri bireylerin spor amaçlı olarak parklara geldikleri, mesleki açıdan değerlendirildiği zaman ise spor amaçlı parklara en fazla gelenlerin ev hanımları olduğu tespit edilmiştir. Bulgu, Arıtan & Aşçı'ya (2007) göre; kadınların fiziksel etkinliğe katılmalarına yönelik son yıllarda yeni fırsatların yaratılması, kadın hareketinin etkisi, kadınlara yönelik sağlık ve fiziksel uygunluk hareketlerinin artmasıyla birlikte kadınların fiziksel aktiviteye katılımında önemli artışlar meydana gelmiştir. Bu araştırma sonuçları bizim çalışma bulgularımızı destekler niteliktedir. Toplum sağlığının geliştirilmesi için spor parklarına toplumun her kesiminden vatandaşın yönlendirilmesi oldukça önemlidir. Dolayısıyla başta yerel yönetimler olmak üzere toplumun tüm kesimini spor parklarına yönlendirmeyi amaçlayan politikalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin spor amaçlı olarak parkları kullanma nedenlerinin başında sırasıyla sağlıklı bir yaşam kazanma ve kilo kontrolü sağlama amaçlarının geldiği belirlenmiştir. Düzenli olarak yapılan spor ve fiziksel aktivite çalışmalarının kilo kontrolü sağlama ve sağlıklı bir yaşam tarzına sahip olma konusunda büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir (Donnelly ve ark., 2000; Bize, Johnson & Plotnikoff, 2007; Brown ve ark., 2003). Bu bağlamda yerel yönetimlerin daha fazla sayıda vatandaşın spora yönelmesi için şehir içerisindeki spor parklarının sayılarını arttırmaları, bunun yanında mevcut parkların yer ve ekipman olarak genişletilmelerini sağlamak toplum sağlığının yükselmesi açısından oldukça önemlidir.

Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümü açık havada spor yapma imkânı sağladığı için spor amaçlı yapılan parklara geldiklerini belirtmişlerdir. Bunun yanında parkların ücretsiz olmalarının ve katılımcıların evlerine yakın olmalarının da katılımcıların parklara yönelme nedenlerinin başlarında geldiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularımızı destekleyen benzer bir çalışmada, açık alan ve parklarda sunulan egzersiz imkânlarının genel olarak ücretsiz olmalarından dolayı insanlara sosyal faydalar sağladığı belirtilmiştir (Şimşek ve ark., 2011). Günümüzde şehirlerdeki çarpık kentleşmeye bağlı olarak yeşil alanların azaldığı bilinmektedir. Ancak şehirlerinin sosyal ve ekonomik özellikler hangi türde olursa olsun, şehirlerin içerisinde halkın eğlenme, dinlenme ve rekreasyonel faaliyetlerine katılacakları yerler olmalıdır (Gül & Küçük, 2001). Yerel yönetimler tarafından yapılan iyi planlanmış spor alanlarının şehirlerin nefes almasına yardımcı olduğu bilinmektedir. Bunun yanında çocuk ve gençlerin spor yaparak sağlıklı yetişmeleri ve yetişkinlerin günlük sıkıntılardan kurtulup rahat bir ortamda spor yapmaları için yerel yönetimler tarafından oluşturulmuş spor parklarına gereksinim vardır (Sivrikaya, 2000).

Araştırmanın sonunda katılımcıların büyük bir bölümünün spor amaçlı parklarda yaptıkları çalışmalardan önce sağlık kontrollerinden geçmedikleri, bunun yanında katılımcıların spor aktivitelerini uzman gözetiminde yapmadıkları tespit edilmiştir. Bu bulgu, araştırmaya katılan bireylerin sporu bilinçli olarak yapmadıklarını göstermektedir. Özellikle belirli bir yaş döneminde bulunan bireylerin sağlık kontrolü yaptırmanın ötesinde doktor kontrolünde çalışmalarını gerektirecek durumlarda orta çıkabilir (Şimşek ve ark., 2007). Bunun yanında profesyonel amaçlı spor yapanlarda olduğu gibi sağlıklı yaşam için spor yapan bireylerin de spora katılım öncesi genel sağlık kontrollerinden geçmeleri gerekmektedir. Böylece kişinin düzenli olarak spor yapmasına engel durumların olup olmadığı belirlenebilir. Ayrıca spor yapmaya engel olan durumların spora katılım öncesi tedavi edilebilmesi için de spora katılım

öncesi sağlık değerlendirmesi oldukça önemlidir (Ülkar, 2011). Bu kapsamda yerel yönetimler tarafından yapılan spor parklarında spor yapan bireylerin spora katılım öncesi sağlık kontrollerinden geçmeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır. Aksi takdirde halkın sağlığını koruma ve geliştirme için oluşturulan parklar halkın sağlığını tehdit eden bir yapıya bürünebilir. Benzer şekilde katılımcıların herhangi bir sağlık uzmanı kontrolünde çalışmamaları, spor aktiviteleri esnasında ortaya çıkabilecek istenmeyen sağlık problemlerini ortaya çıkarabilir.

Araştırmaya katılan bireylerin genel olarak çalışmalardan önce ısınma egzersizleri yaptıkları belirlenmiştir. Bunun yanında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun çalışmalarda spor kıyafetleri kullandıkları tespit edilmiştir. Spor amaçlı parklara gelen bireylerin genellikle sedanter bireylerden oluştuğunu göz önünde bulundurduğumuz zaman, söz konusu parklarda spor yapan bireylerin ısınma alışkanlıklarının yetersiz olması beklenebilir. Şimsek ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan benzer bir çalışmada, spor parklarına giden bireylerin çok büyük bir bölümünün ısınma egzersizleri yapmadıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda bizim çalışmamıza katılan bireylerin aktivite öncesi ısınma ve spor kıyafeti kullanma konusunda daha bilinçli olduklarını söyleyebiliriz.

Isınma egzersizleri spor aktivitelerine katılım sürecinde oldukça önemlidir. Bu bağlamda araştırmaya katılanların ısınma alışkanlıklarının genel olarak yüksek olmasının, yaptıkları çalışmalardan en iyi verimi elde etmelerine katkı sağlamalarına yardımcı olacağını söyleyebiliriz. Çünkü uygun ısınma yöntemlerinin kullanılması, fiziksel aktivite öncesinde kasların aktiviteye hazır hale gelmesine katkı sağlamaktadır (Gelen, 2008). Uygun olarak yapılan ısınma egzersizleri, yüklenme esnasında bazı motorik özelliklerin daha iyi kullanılmasına katkı sağlamaktadır (Çolak & Çetin, 2010). Bunun yanında ısınma egzersizleri aktivite esnasında performansın artmasına ve en önemlisi aktivite esnasında sakatlanma riskinin en aza indirilmesinde oldukça önemli fonksiyonlara sahiptir (Arslan, Gökhan & Aysan, 2011).

Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümünün aletlerin hangi kas gruplarını çalıştırdığını tam olarak bilmedikleri, bunun yanında parklarda yer alan aletlerin üzerinde genellikle aletlerin kullanımları ile ilgili bilgilerin yazmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların aletlerin hangi kas gruplarını çalıştırdıklarını bilmemelerinin birçok farklı nedeni olabilir. Ancak söz konusu nedenlerin başında kuşkusuz aletlerin üzerinde kullanımları ile ilgili bilgilerin yer almamasının yattığı düşünülebilir. Parkları kullanan bireylerin aletlerin kullanımı hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları çalışmalar esnasında çeşitli sağlık sorunlarının oluşmasına neden olabilir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin söz konusu aletlerin kullanımları ile ilgili gerekli bilgileri aletlerin üzerine ayrıntılı olarak yazmaları gerekmektedir. Ayrıca aletlerin kullanımı konusunda uzman olan kişilerin de belirli aralıklarda parklara gelen vatandaşlara aletlerin kullanım şekilleri ile ilgili bilgiler vermeleri de faydalı olabilir.

Araştırmaya katılan bireylerin görüşleri göz önünde bulundurulduğu zaman, spor parklarında en fazla karşılaşılan sorunların başında parklarda spor kıyafetsiz bireylerin aletleri kullanmaları, bazı kalabalık durumlarda aletlerin herkesin yeterli düzeyde kullanamaması, parklarda dinlenme ve bekleme amaçlı yerlerin yetersiz olması, sağlık sorunlarına yönelik risklere karşı sağlık ocağı, doktor ve ambulans gibi sağlık birimlerinin parklara yakın yerlerde bulunmaması, spor aletlerinin yetersiz olması ve parkların amaçlarına uygun olarak hizmet vermemesinin geldiği tespit edilmiştir.

Spor ve rekreasyon etkinliklerinin yanında parkların eğlenme ve dinlenme fonksiyonlarının da olduğu bilinmektedir (Onsekiz & Emür, 2008). Bu kapsamda spor ve rekreasyon amaçlı

parkların tasarımında spor bilim adamlarından yardım istenilmesi oldukça önemlidir (Şimşek ve ark., 2011).

Belediyelerin halka yönelik spor hizmetlerinin başında sporu halkın tabanına yayma ve geniş kitlelere ulaştırma görevi vardır (Doğu, Kardaş & Atalı, 2013). Bu bağlamda spor parklarında bulunan aletlerin sayılarının artırılmasının yanında, spor parklarının sayılarının da artırılması gerekmektedir. Çünkü söz konusu parklara evleri uzak olan bireylerin düzenli olarak gitmelerinde bazı sorunlar yaşanabilir. Bunların en aza indirilmesi için herkesin rahat bir biçimde ulaşacağı ve evlerinin yakınlarında tesis edilen parklara gereksinim vardır.

Kamu hizmetlerinin büyük bir bölümünün yerel yönetimler tarafından yapıldığı, söz konusu hizmetlerin içerisinde spora yönelik yatırımların da olması gerektiği bilinmektedir. Burada önemli olan konu yerel yönetimlerin halka hizmet amaçlı uyguladığı spor faaliyetlerini halkın istek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak yapması gerektiğidir (Ekinci, 2012). Bu kapsamda araştırmamızda tespit edilen spor parklarında bekleme ve dinlenme yerlerinin yetersiz olmasının, bunun yanında parklarda bulunan aletlerin ihtiyacı karşılayamamasının halkın söz konusu spor alanlarındaki ihtiyaç ve beklentilerini olumsuz yönde etkileyebileceğini söyleyebiliriz. Timur ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan benzer bir araştırmada, spor amaçlı park ve açık alan tesislerinin yapımının halkın ihtiyaç ve beklentilerine uygun yapılmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda açık alan spor tesislerinin sayısal olarak yetersiz olduğu, bazı mahalli bölgelere birden fazla spor alanı düşerken, bazı mahalli bölgelerde herhangi bir spor alanı olmadığı tespit edilmiştir. Bu araştırma sonuçlarını destekleyen benzer bir çalışmada, belediyelerin halka spor hizmeti verme konusunda yetersiz yönlerinin bulunduğu ifade edilmiştir (Sivrikaya, 2000).

Sonuç olarak, yerel yönetimler tarafından yapılan spor parklarını en fazla orta ve üzeri yaş grubunda bulunan kadınların kullandığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin büyük bir bölümünün spor parklarındaki aktivitelerden önce ısınma çalışması yaptıkları ve çalışmalarını spor malzemesi kullanarak gerçekleştirdikleri, buna karşılık çalışmalarını herhangi bir uzman denetimi olmadan yaptıkları belirlenmiştir. Bunun yanında katılımcıların büyük bir bölümünün hangi kondisyon aletlerinin hangi kas gruplarını çalıştırdığını yeterli düzeyde bilmedikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların spor parklarındaki sorun ve eksiklikler ile ilgili düşünceleri incelendiğinde, spor parkların başlıca sorunlarının kondisyon aleti yetersizliği, dinlenme ve bekleme alanlarının kısıtlılığı, kondisyon aletlerinin üzerinde kullanım şartları ile ilgili bilgilerin yetersiz olması, parkların yakınlarında herhangi bir sağlık problemine yönelik önlem olarak sağlık ocağı, ambulans veya doktor bulunmaması, tesislerin halkın tüm ihtiyaçlarına cevap verememesi gibi sorunlar olduğu bulunmuştur. Araştırmada elde edilen bu bulgulara göre, yerel yönetimlerin kentsel spor alanları ve parklarına yönelik çalışmalarını yeniden gözden geçirmesi gerektiğini, halkın daha geniş kesiminin parklardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri almaları gerektiğini, bunun yanında parklarda yapılan fiziksel aktivitelerinden halkın en iyi şekilde yararlanmaları için her türlü tedbirin alınması gerektiğini söyleyebiliriz.

KAYNAKLAR

- Aksoy, R., Bakış, M. & Ünveren, M. (2012). *Spor Sosyolojisi*. 1. Baskı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, C., Gökhan, İ. & Aysan, H.A. (2011). Amatör sporcularda ısınma alışkanlığı ve bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Klinik ve Deneysel Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 181-186.

- Bize, R., Johnson, J. A. & Plotnikoff, R. C. (2007). Physical activity level and health-related quality of life in the general adult population: a systematic review. *Preventive Medicine*, 45(6), 401-415.
- Brown, D. W., Balluz, L. S., Heath, G. W., Moriarty, D. G., Ford, E. S., Giles, W. H. et al. (2003). Associations between recommended levels of physical activity and health-related quality of life findings from the 2001 Behavioral Risk Factor Surveillance System (BRFSS) survey. *Preventive Medicine*, 37(5), 520-528.
- Bulgu, N., Arıtan, C. K. & Aşçı, F. H., (2007). Gündelik Yaşam, Kadın Ve Fiziksel Aktivite. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 167-18,
- Çoban, B. & Devocioğlu, S. (2006). Türkiye'deki belediye başkanlarının spor hizmetlerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 49-60.
- Çolak, M. & Çetin, E. (2010). Bayanlara uygulanan farklı ısınma protokollerinin eklem hareket genişliği ve esneklik üzerine etkileri. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 24(1), 1-8.
- Doğu, G., Kardeş, N. T. & Atalı, L. (2013). Büyükşehir belediyesi spor politikalarına yönelik hizmetlerin incelenmesi (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi örneği). *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 97-111.
- Donnelly, J. E., Jacobsen, D. J., Snyder Heelan, K., Seip, R. & Smith, S. (2000). The effects of 18 months of intermittent vs continuous exercise on aerobic capacity, body weight and composition, and metabolic fitness in previously sedentary, moderately obese females. *International Journal of Obesity & Related Metabolic Disorders*, 24, 566-572.
- Ekinci, H. (2012). Halkın sporla ilgili belediyelerden beklentileri: Gaziantep'te bir uygulama. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 53-77.
- Ertaş, M. (2006). Niğde ilinde yaşam boyu sporunun gelişmesinde kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlara ait spor tesislerinin verimliliği ve niteliği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Gelen, E. (2008). Farklı ısınma protokollerinin sıçrama performansına akut etkileri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(4), 207-212.
- Gül, A. & Küçük, V. (2001). Kentsel açık-yeşil alanlar ve Isparta kenti örneğinde irdelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 27-48.
- Onsekiz, D. & Emür, S.H. (2008). Kent Parklarında kullanıcı tercihleri ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 69-104.
- Ramazanoğlu, F., Karahüseyinoğlu, M. F., Demirel, E. T., Ramazanoğlu, M. O. & Altungül, O. (2005). Sporun toplumsal boyutlarının değerlendirilmesi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 153-157.
- Sivrikaya, Ö. (2000). *Belediyelerin sporla ilgili işlevleri (Düzce Belediyesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Şimşek, D., Katırcı, H., Akyıldız, M. & Sevil, G. (2011). Açık alan egzersiz parkları ve kullanıcılarına ilişkin bir araştırma. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 41-48.
- Timur, U.P., Timur, Ö.B., Şahin, C.K., Dağistanlıoğlu, C., Çalt, Ö. & Pektaş, O.S. (2011). Çankırı kenti spor alanlarının yeterliliği üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 8(1), 81-91.
- Ülkar, B. (2011, Aralık). *Spora katılım öncesi sağlık değerlendirmeleri*. 13. Ulusal Spor Hekimliği Kongresi, Bursa.

- Yazarer, İ., Taşmektepligil, M.Y., Ağaoğlu, Y.S., Ağaoğlu, S.A., Albay, F. & Eker, H. (2004).Yaz spor okullarında basketbol çalışmalarına katılan grupların iki aylık gelişmelerinin fiziksel yönden değerlendirilmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(4): 163-170.
- Zengin, E. & Öztaş, C. (2008). Yerel yönetimler ve spor. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 55, 49-78.

EXTENDED ABSTRACT

Preparing facilities for individuals to pursue a happier and more peaceful life for individuals have become main goals of some authorities and institutions nowadays. In order to achieve this goal, creating environments for individuals to be, in nature and environment simultaneously, and have them relaxed and entertained is required. In this framework, preparing areas for individuals to pass their spare times with sports activities can be an interesting subject. Open-air exercise parks that have been increasing in recent years in Turkey have demonstrated the relationship among spare time, entertainment, recreation, and sports activity in an effective way, and this facilitates the formation of activities that are called sportive recreation. However, the present condition of sports parks that are put into service of people by local authorities are not questioned in terms of fulfillment of their aims and consciousness level of people who use them. Aim of this study is to find out problems related to sports parks in Mersin province built by local authorities, and suggest solutions for those problems.

Participants of the study were the people who used the sports parks built by Mersin Metropolitan City Municipality for exercising. Sample group of the study was determined by easily accessible sample method, and was consisted of 166 people. Sample group was determined by accessed participant number without considering any special condition and identifying any independent variables. A questionnaire was used as the data collection tool of the study. There were 6 demographic questions (gender, age, marital status, education level, profession, monthly income) and 22 close-ended questions (yes-no, never-sometimes-every time), totally 28 questions in the questionnaire. 30 participants were applied a pretest twice in 15 days and the problematic questions were revised. During data collection process, the participants who came to sports parks in Mersin to do sports or exercise were initially informed about the study through a face to face meeting and the volunteers were applied the questionnaire. Frequency analyses were used at SPSS 11.0 program to analyze the data of the study.

Results of the study revealed that the users of these parks consisted of women at middle or above-middle age, and as for their professional characteristics, it was found out that housewives were the most frequent job group to use sports parks. The most frequent reason to use sports parks for those women was pursuing a healthy life and weight control. Furthermore, doing sports in open air and their being free of charge were among the main reasons for people to prefer sports parks as well. Most of the participants stated that they were limbering up prior to the sports activities, usually putting on sportswear, however, they were not doing these activities under the supervision of an expert. Moreover, majority of the participants were unaware of the functions of the sports implement sin the parks in terms of muscle groups. Participants stated that the main deficiencies of those parks were limited resting and waiting areas, insufficiency of condition implements, lack of health service, ambulance or doctor in case of an emergency in the neighborhood of parks, insufficient information about how to use the implements, and facilities' not being able to meet the needs of people in various aspects. In the light of the

findings, local authorities were suggested to revise the regulations about the usage and functions of these parks and take necessary precautions to help more people benefit from these facilities in safer conditions.